

Polgár Ernő

KÉT EGYFELVONÁSOS

JÖJJ EL, KEDVES TÉLAPÓ!
(mese)

A KÖNNYŰLOVASSÁG KAPITÁNYA
(ballada)

Bp. 2014.

JÖJJ EL, KEDVES TÉLAPÓ!

(mese)

Szereplők:

Mesélő
Lackó
Télapó
Táltos
Cseresznyefa
Szarvas
Erdei jós
Nagyanyó
Tanító néni
Apa

MESÉLŐ

Lackó az ablakon bámult kifelé a szobájából. A Nyárikonyha ajtaján kiszűrődő fény bevilágította az udvart. Hatalmas pelyhekben hullt a hó, a pajkos hótündérek Kavarogva-táncolva szálldogálltak a levegőben. Feher bundába bújtt a táj, a téli szűcs meleg prémmel vonta be a háztetőket, a villanydrótokat és az utakat. Álomba merültek a kertek és a fák. Lackó a kaput leste, hogy jön-e már a Télapó? Feltétlenül beszélni akart vele. Úgy gondolta szóban mondja el kérését. Későre járt már. Nagymama a kemencepadkán ült és bóbiskolt. Őlében Marcipán kutyánk nagyokat ásítózott. Lackó egyre izgatottabb lett, egyre türelmetlenebb. Csak állt és várakozott. Majd gondolt egyet. Behúzta a függönyt és leült az asztalhoz. Papírt, tollat vett elő és írni kezdett. Ügyesen formálta a betűket.

1. kép

LACKÓ

Kedves Télapó! Eddig vártam Rád, de nem jöttél. Most már megyek lefeküdni. Jobb lett volna szóban elmondanom a kérésemet, de remélem így is meghallgatod. Szegény Malackát holnap leszűrik, és kolbászt csinálnak belőle. A kolbászt nagyon szeretem, de Malackát mégis sajnálom. Szeretném, ha Malacka nem érezne semmit. A másik kérésem, hogy Aranka néni meggyógyuljon. Én mindent megteszek a tanítónéninek. Bevásárolok, behordom a tüzelőt, felolvasom az újságot, segítek takarítani. Aranka néni mindig vidám, azt mondja vakon is lehet boldogan élni. Én mégis szeretném ha látna

MESÉLŐ

és újra tanítana az iskolában. Köszönöm szépen előre is a szíves ségedet. Lackó. Így jó lesz! Ez kész is! Beteszem a csizmámba és ideállítom feltűnő helyre az ablakba. Majd levetkőzött és bebújt az ágyba. Még sokáig a Téliapóra gondolt, majd álomba szenderült. Mély, csodás és varázslatos álomba.

2. kép

Kopognak/

LACKÓ
TÉLAPÓ
LACKÓ

Ki az?

Messzi földről érkezett vándor!

Megyek, máris nyitom! Ki lehet az? Ilyen későn!
kinyitja az ajtót/ De hiszen nem is messzi földről
érkezett vándor! Maga a Téliapó! Kedves Téliapó!
Már nagyon vártalak.

TÉLAPÓ

Vártál fiacskám? Na, hamar engedj be, mert bizony
Átáztam, elfáradtam a hosszú úton. Ide ülök a
kemencéhez, és melegszem egy kicsit. Hegyen-
völgyön át jöttem, hóviharban, jégesőben. Haragos
szelek süvítettek a hátamban, farkasfalkák követték
szánomat. De mint látod: megérkeztem. Telis-tele
raktam a zsákom, van benne minden, amit kérhetnek
tőlem a gyerekek. Narancs, dió, meggyoró, kisautó és ki
tudná felsorolni még mi minden. De amit te kérsz az
nincs a puttyonyomban. Lássuk csak a leveledet! Igen,
ez az. Az első kérésed... igen... Malackán csak akkor
tudok segíteni, ha a másik kérésedről leteszel.
Mindkettőt nem tudom teljesíteni. Választanod kell!
Melyiket akarod?

LACKÓ

Malackából... Malackából holnap kolbász lesz, de
megmarad még Rófi, Mazsola, Csülök és Sonka... és
minden évben új és új malackák születnek. Aranka
néni meg egyedül él. Aranka néni választom! Rajta
segíts, kedves Téliapó!

TÉLAPÓ

Okosan döntöttél, fiacskám. Jól figyelj rám! A
Gyógyulás forrását neked kell megkeresni. A ház előtt
vár rád egy szán, befogva elé Táltos, mostantól
hűséges paripád. Menj! Ül fel a szánra és indulj!
Táltos tudja az utat. Meg ne állj sehol! Vissza ne nézz!
Előbb Tavasz országába érsz, majd Táltos hátán

eljutsz az örök Nyár birodalmába. Ott addig menj, míg be nem érik és le nem vágják a búzát. Azután még tovább kell menned, dinnyeföldeken és szőlőskerteken kell áthaladnod, majd egy sötét erdőbe érsz. Ott feled meg azt, amit keresel.

LACKÓ
TÉLAPÓ
TÉLAPÓ

De mit, kedves Télapó? Mi a gyógyulás forrása?
Többet én sem mondhatok. Indulj. Táltos már türelmetlen! És még vakami! Fogd ezt a kesztyűt! Akkor húzd a kezedre, ha bajba kerülsz!

3. kép

TÁLTOS

Nyihahaha! Nyiihaaahaha! Indulhatunk, édes gazdám?

LACKÓ

Indulhatunk. De esőndesebben, kis paripám, még fölvered a házat!

TÉLAPÓ

Táltos vidd gazdád, röptsd amilyen gyorsan csak tudod!

LACKÓ

Köszönöm a segítségedet, kedves Télapó! Köszönöm! A viszonzításra!

TÉLAPÓ

Járjatok szerencsével!

TÁLTOS

Nyihaha! Nyiihaaha!

MESÉLŐ

Táltos sebesen, szélesebesen repítette a szánt. A fák és a házak, mint parányi foltok tűntek el mögöttük. Falvak, városok távolodtak, folyók és tavak jegén Suhantak át, didergő cserjéket hagytak maguk után. Hirtelen szélvihar kerekedett. Fújta a havat a szél, jéghegyeket görgetett a szán elé. Táltos erejével nekifeszült a szánnak, de az nem mozdult.

4. kép

TÁLTOS

Itt veszünk a hóban, édes gazdám! Hallom már dübörögnék a Tél katonái! Ott jönnek a jéghegy tetejen!

LACKÓ

TÁLTOS

Ments meg Táltos! Húzd a szánt! Ne érjenek utól! Odafigyunk a hóhoz, jéggé merevednek a lábaim, nem tudok tovább menni! Menekülj, édes gazdám! A Tél katonái kegyetlenek, nem ismernek irgalmat. Ha megtudják, hogy örök ellenségük, a Tavasz

LACKÓ
TÁLTOS

birodalmába mégyn pillanatok alatt jéggé
varázsolnak.

Nélküled hová menjek, jó Táltos?

Húzd a kezedre a kesztyűt! Velem ne törődj! Siess
utadra! És mondd el Tavasz királynőjének milyen
zsarnok a Tél! Katonái elpusztítanak mindent.

TÁLTOS

Éheztetik a madarakat és az állatokat, kinozzák és
megtépázzák a fák koronáit. Mondd el neki, hogy
várjuk őt! Szelidítse enyhe szellővé a zord szeleket,
olvassza csobogó patakokká, türkizké tavakká a
jéghegyeket, hozza vissza az énekesmadarakat,
fesse zöldre a tájat.

LACKÓ

Megmondom, drága jó Táltos! De mi lesz veled itt
egyedül?

TÁLTOS

Ne gondold rám, édes gazdám! Menekülj! Jön a
hólavina!

LACKÓ
MESÉLŐ

Viszontlátásra, Táltos!

Amint a kezére húzta a kesztyűt, azon nyomban
eltűnt, mintha ott sem lett volna. Mire föleszmélt,
Tavasz országának kellős közepén találta magát,
egy cseresznyefa tővében.

5. kép

LACKÓ

Kedves jó Táltos! Hol lehetsz most? Fogságban
szenvedsz? Megfagytal? Elpusztítottak a Tél
katonái? Hol keresselek?

CSERESZNYEFA

Nyugodj meg, gyermekem! Táltos él.

Biztonságban van.

LACKÓ

Ki beszél?

CSERESZNYEFA

Én vagyok, a cseresznyefa. Táltos kiszabadult a
Tél fogságából. Barátok közé került. Tavasz
királynője meghallgatta kérését. Folytasd hát
utadat! Menj, gyermekem! Hamarosan egy erdőbe
érsz, ott találkozol majd egy szarvassal. Mondd el
neki, hogy mi járatban vagy! Meglátod, segíteni
fog neked.

MESÉLŐ

Lackó megköszönte a cseresznyefa útbaigazítását,
és elindult. Sötét ösvényeken, úttalan utakon
bolyongott, már rég feledte a cseresznyefa
szavait, amikor egy tisztáson egy csillogó agancsú
szarvast pillantott meg.

LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ

Üdvözöllek, nemes Szarvas!
Üdvözöllek. Idegen! Mi szél hozott erre felé?
Utam a Nyár birodalmába visz. Táltos, hűséges

LACKÓ

paripam, jéghegyeken át röpitette szánomat
Tavasz földjére. Utam sietős: a gyógyulás
forrását keresem.

SZARVAS

Ne folytasd. Idegen! Ennyi elég nekem. Vártam
rád.

LACKÓ

Vártál engem?

SZARVAS

Vártalak. Én is a gyógyulás forrását keresem.

JÓS

Úgy szólt az erdei jós:

LACKÓ

Erkezni fog egy idegen, s elvezet téged ahhoz
a forrashoz, melytől visszanyered látásodat!

SZARVAS

Ó, nemes Szarvas, akkor hát sorsunk közös!

LACKÓ

Ülj a hátamra! Induljunk! Hosszú út áll
előttünk.

Induljunk, a cél messze még!

7. kép

SZARVAS

Kapaszkodj jól az agancsomba, s csak a
forrásokat figyelj!

LACKÓ

Látom már a forrást!

SZARVAS

És mit látsz a víz körül?

LACKÓ

Köveket, kavicsot. Semmi mást.

SZARVAS

Akkor ez nem az a forrás. Úgy szólt az erdei
jós:

JÓS

A forrás mentén zöldell a fű, és sárga virágokat
lebegtet a szél.

LACKÓ

Nekem azt mondták, addig menjek míg be
nem érik a búza és le nem vágják. Azután még
tovább kell mennem, dinnyeföldeken és
szőlőskerteken kell áthaladnom, s csak aztán
lelem meg a gyógyulás forrását.

8. kép

LACKÓ

Megérkeztünk a forrashoz.

SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS

Látsz-e zöldellő fűvet a víz körül?
Látok.
És sárga színben pompázó virágokat látsz-e?
Azt... nem látok.
Levágták-e már a búzát?
Most vágják.
Akkor még nem jó helyen járunk.

9. kép

LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS
LACKÓ
SZARVAS

Forrás! Áthaladtunk a szőlőskerteken, és látom a forrást!
Zöldellő fűvet látsz-e?
Látok.
Sárga virágokat?
Azt is.
Kiszaradt növényt, felperzselt fűvet látsz-e a forrás körül?
Látok.
Markolj a vízből, és locsold meg ott a földet, ahol kiégett a fű. Mit látsz?
Újra kizöldül a fű, a vizeseppek hatására újra nőnek a hajtások, éledznek a levelek.
Ez a gyógyulás forrása! Iszom a vízből... és újra látok! Kedves Idegen, elvezettél ide a gyógyító forrashoz. Kérhetsz tőlem bármit: teljesítem!
A tanítónénit szeretném meggyógyítani!
Szeretnem, ha újra látna, olvasni tudna, és úgy élne mint a többi ember.
A gyógyulás kulcsa előtted hever a földön. Vedd magadhoz azt a vesszőt, amelyik a vizeseppektől újraéledt! Azzal érintsd majd meg többször a vak ember szemét! A titokról senki ne tudjon! Ha így teszel, meglátod a hatás sem fog elmaradni.
Köszönöm, nemes Szarvas!
Szorítsd jól magadhoz a vesszőt, és lépj be ebbe az oduba!
Egyedül?
Ne félj! Zuhanni fogsz, és tüstént otthon

leszel.

Viszontlótásra, nemes Szarvas!

10 kép

LACKÓ

LACKÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

NAGYANYÓ

LACKÓ

Fölrriad, nyújtózkodik/ Óóóaa! Óóóaa! A
csizmám! Valami van benne! Csokoládé,
narancs, földimogyoró és édesgyökér! De
hiszen ez a... a varázspálca! A varázspálca!
A varázspálca!

Ejnye már! Mi történik itt bent?

Meghoztam a varázspalcát!

Miket beszélsz? Miféle varázspalcát?!

Itt jart a Téalapó. Nekem adta Táltost és
repültünk. Jaj! A titok! Erről nem
beszélhetek!

Jobb is ha nem beszélsz annyit! Vár kint a
munka. Apáék a kolbászt töltik.

Malacka már nem él?

Már nem, aranyom. Gyere nézd meg!

Lógnak a kolbászok.

Es nem fájt Malackának?

Nem, lellem. Semmit sem érzett. Ott
álltam mellette. Fogtam a farkát.

A Téalapó mégiscsak intézkedett.

Mit csinált a Téalapó?

Semmit. Semmit. Csak azt mondta,
hogy...

Most már elég! Rengeteg a dolgom
Öltözz fel gyorsan, edd meg a reggelit, és
menj Aranka nénihez!

Miért kell mennem?

Kóstolót viszel.

Aranka nénihez kell mennem! Nagyszerű!

Viszem a varázspalcát is! Öltözöm

Nagyanyó, máris indulok!

/Kopogás/

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

Ki az?

Én vagyok, Lackó! Kezét csókolom!
Szervusz fiacskám! Gyere be! Már
vártalak.

Kóstolót hoztam.

Köszönöm, fiacskám, köszönöm.

Tedd csak az asztalra!

Kicsomagoljam? Meg tetszik
kóstolni?

Nem. Köszönöm. Már reggeliztem.

De mondd, Lackó, nem is érdekel.

hogy mit hozott ide neked a Télapó?

Járt itt is?

Járt bizony! Ott van az ablakban az
ajándéka.

Egy könyv! Milyen szép! A kis
herceg. Írta...

Saint Exupery, fiacskám. Francia író.
Majd közösen olvassuk.

Jó.

És mit kaptál még a Télapótól?

Edességet. Csokoládét, narancsot és
egy varázs... varázspálcát! Aranka
néni szemét kell megérintenem vele,
és attól majd meg tetszik gyógyulni.
Ej, ne viccelj! Csak nem?!

Nem viccelek. Ez halálosan komoly.
De nem beszélhetek róla, mert titok.

Fogadalmat tettem. Elmúlna a pálca
varázsereje.

Akkor hát nem faggatlak. És mit fogsz
most csinálni?

Tessék letülni a diványra! A
varázspálcával megérintem a
szempillákat. Ugye máris jobb?

Érzek valamit, de talán hosszabb
kezelésre lenne szükség. Nem

LACKÓ

MESÉLŐ

gondolod?

De, igen. Többször is meg kell ismételni a műveletet.

Lackó ezután gyakrabban járt Aranka nénihez. Elvégezte napi munkáját, hétköznapiakon a vásárlást is, és persze elvégezte a gyógykezelést is. Múlt az idő, melegebb napok jöttek, elolvadt a hó. Megérkeztek a fecskék, és beköltöztek régi helyükre az eresz alá. Aztán jött a nyár, már javában folyt az aratás, amikor Lackó nem halogatta tovább a kérdést.

12. kép

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

ARANKA NÉNI

LACKÓ

Ugye már tetszik látni egy picikét?

Érzékelem a fényt, s ha közelről nézek valamit...

Tényleg érzékeli a fényt? De hiszen ez esodálatos!

Jó hatással van rám a kezelésed?

Engem is tetszik látni?

Látlak, hogy ne látnálak?!

A hajam színe milyen?

Szőke. Pici korod óta szőke.

A szemem színe?

Kék, fiacskám. Szürkés kék. Mint édesanyádé. Teljesen rá hasonlítasz.

Biztosan meg fog gyógyulni!

Felolvassam az újságot? Vagy mást csináljak?

Hozd ide az albumokat, kérlek! Ma én olvasok neked.

Tessék.

/lapoz/ Hol is kezdjem? Talán itt. Házasságunk első napja. Budapest. Jól olvasom? Jól. Teljesen jól tetszik olvasni!

ARANKA NÉNI

LACKÓ
ARANKA NÉNI

MESÉLŐ

A fényképen
Nászútra
Pali bácsi és én.
indulunk.

De érdekes!
Érdekes, ugye? Pedig régen volt,
nagyon régen. De menjünk tovább.
Ez a második kép. Hazasságunk
negyedik napja. A Louvre
kertjében. Párizsban. Olvasd te is.
Lackó!

Így folytatták képzeletben az
utazást. Aranka néni volt a beszélő,
Lackó pedig ellenőrizte, hogy
helyesen olvassa-e a tanítónéni a
képszövegeket. Bebarangolták
Párizst, Dél-Franciaországot,
Gondolába ültek és eveztek a
Canale Grandén Velencében. Lackó
Ezután biztos volt a gyógyulásban.
De még nem beszélt róla senkinek.
Pedig alig tudta már örömet magába
fojtani. Úgy döntött, hogy vár még.
Aranka néni pedig mégis csak
Rászánta magát, és befeküdt a
kórházba. Néhány hét múlva már
haza is engedték. Lackó azonnal a
tanítónénihez sietett. Aranka néni
egy fönött székben ült és olvasott.
Lackó csendesen közelített feléje:

13. kép

ARANKA NÉNI
LACKÓ
ARANKA NÉNI

Lackó, te vagy?
Lát! Mégis Lát!
Látok, igen! Sikerült az operáció.
Lelkesedésed erőt adott nekem és
meggyógyultam. Tudod, varázslók
és varázslatok csak a mesében és a

ARANKA NÉNI

költők képzeletében vannak. de
Csodák ma is történhetnek. Olyan.
mint az enyém.

(Vége)

A mese prózai változata Decemberi álom címmel
az *Aranyág* c. lap 1991. decemberi számában jelent meg

A KÖNNYŰLOVASSÁG KAPITÁNYA

(Ballada egy felvonásban)

Szereplők: *Székely Dózsa György, a király lovagja*

Krónikás

Énekesek, táncosok, keresztesek, hóhér és Szapolyai.

Történik Magyarországon a XVI. században

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY: Ó, Uram! És Atyámfiai! És Ti, valamennyien, szerelmes Feleim! Íme gyeheenna trónjára ültetnek, székely nemest, a király lovagját: magyar urak és főurak! Hogy testemet általsütve húsomat magyarjaimmal étessék. És szerelmetes Atyámfia, nemes kisasszony pártában, ki mindig képzeletem küküllői asszonya valál: kézfogóra most már engem ne várj soha többé! A magyart vicsorgó ebként csaholtatják s vad kannibállá alázzák s az Úr színe előtt meghaltnak engem. Fáj, gyötrően, kínzóan fáj és siralmas, amit ők mívelének énvelem! De, Feleim! Magyarok! Nem szólalok! Nem. Mert székely nemest, ki valék: vitéz katonáim szeme láttára veszejtik el! Székelyt a székely! Urat az úr! Izzított trónomat látjátok, Feleim? Ó, Uram, mi végre a harc?! Halljad könyörgésemet! És bocsásd meg a vétkeiket, mert nem tudják ők, hogy mit cselekedének! És bocsásd meg az én vétkeimet, Uram!...Mert én sem tudtam, mit cselekedék! Elvakította látásomat hazám óvó szeretete. A hívó szónak hittem és vitéz magyarjaimat igen nagyon szerettem. Uram! Tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség! Kyrie eleison! Christie eleison!

(Székely Dózsa Györgyöt a hevített trónszékhez vasalják. A kínszásoktól és a fájdalomtól eltorzult arccal, gondolataiban elmerülve zokszó nélkül tűri a szenvedést.)

NARRÁTOR-KRÓNIKÁS:

Dózsa lefogásával nem ért ám még véget a harc, sem a bosszú, sem nem a szenvedés! Szapolyainak további ütközetre kellett volna kényszerítenie a Várad környékén még szervezett kereszteseket, akikhez seregtröredékeivel Mészáros Lőrinc is csatlakozott.

NARRÁTOR-KRÓNIKÁS

Ám az erdélyi vajda mihelyt győzött, első dolga volt személyes hasznára gondolni. Temesvár alól sietett megszállni Hohenzollern György birtokait. Lippa, Solymos és a többi erőd kellett neki. Útközben, szinte csak mellékesen ötszáz darab harácsolt ökröt küldött Erdélybe azzal az indokkal, hogy szüksége van élelemre a gyulafehérvári várőrségnek. Arról azonban gondoskodott, hogy Erdélyben az utolsó szálig kiirtsa a keresztéseket. Alvezérei, Drágffy János és Bánffy János Kolozsvár mellett ütköztek meg a nem nagy létszámú, de annál elszántabb jobbagycsapatokkal. Az elfogottakon itt is rettenestes bosszút álltak. A Kolozsvár főterén megrendezett tömeges autodaférról lejegyeztem: Fehér hamut adtak ki a csontos tagok... A hulláknak többi részét – borzalmas látvány! – félig égett rudakra akasztva, a meleg légen szárítgatják. Temesvár után a legszívósabb, vérvesztéségből a legsúlyosabb harcok mégis a Duna-Tisza közén zajlottak le. Bács és Bodrog vármegyékben Pogány Benedek és Barabás pap állt a keresztések élén. Először a Hájszentlőrincen védekező Barabás papnak kellett szembe néznie a biztos pusztulást ígérő túlerővel. Felgyújtották a várat, védőit legyilkolták, Barabás papot égő ruhában dobták a mélybe a vártoronyból. Pogány Benedek még mindig ostrommal szorongatta a Bács várába menekült Frangepán György kalocsai érseket, aki sok nemessel együtt itt vészelte át az eseményeket. Az igen erős Bács várát csaknem olyan sok kereszties ostromolta, mint korábban Temesvárt. Az ellenük induló nemesek a lehető legnagyobb katonai fölényt összpontosították. Északról Bornemissza János közeledett a gubacsi csatában győztes seregével. Délről a végvári kapitányok indultak meg. Kelet felől az a Bánffy Jakab érkezett, aki Szapolyai parancsára a temesvári csatából menekülő keresztéseket irtotta az ország déli síkságain a Temesköztől a Dunáig. Pogány Benedekék megkísérelték, hogy visszavonuljanak Apáti felé, de csatára kényszerültek és elvéreztek. Több, mint harmincezer ember esett el ebben az ütközetben: egyik test hevert a másik mellett...

NARRÁTOR-KRÓNIKÁS

Irtózatos vérfürdővel végződött a paraszti háború utolsó nagy csatája is, amely Várad környékén zaljott le. Mészáros Lőrinc kaszásai és Tomori Pál lovasai állottak egymással szemben. Csak azért esett el hárromezer jobbágy, mert nem voltak többen. A szó valóságos értelmében harcoltak az utolsó csepp vérükig. Itt lelte halálát Mészáros Lőrinc ceglédi plébános. Tetemét nem találták meg, összeolvadt a csatatéri hekatombával.

Teljessé vált a nemesi osztály diadala. Amikor 1524. szeptember 20-án Miksa császár követe nyílt kihallgatáson jelentkezett a királynál, már gratulálhatott a jobbágyfelkelés leveréséhez. Ezzel figyelmeztette a győzelemittas nemességet is, hogy a császár eltökélte magát Ulászló megvédésére. A parasztokat halomra gyilkolhatták, de a királyhoz, meg a hercegérsekhez nem szabad nyúlniok. A győzők ugyanis jelét adták, hogy diadalmámorukban képesek lennének felforgatni Ulászló országlását és Bakócz Tamást is szívesen kardélre hánynák. Ennek megakadályozására már az országban voltak a válogatott külföldi seregek, köztük tizenkétezer cseh-morva ragyogóan fölszerelt, mindenre elszánt lovas.

Így hát maradt áldozatnak megint a védtelen jobbágyság. Rajta tombolta ki dühét a nemesség rákosi országgyűlése. Az október 18-tól november 19-ig tartó tanácskozás hetvenegy cikkelyből álló törvényt szavazott meg, s ebből hatvankettő a jobbágyok elleni bosszút kodifikálta. Werbőczy István ítélőmester szigorával igazán elégedettek lehettek a tajtékzó urak. A legenyhébb rendelkezés is megjegyzi, hogy voltaképpen az egész parasztságot el kellene törölni. De nagykegyesen megelégedtek annyival, hogy az összes jobbágy helyett a felkelők kapitányait, tizedeseit, az érintett nemesek által megnevezett jobbágyokat volt kötelező kegyelem nélkül és mindenütt kiirtani. A válogatott jogi brutalitások között szerepelt, hogy a paraszt elveszítvén egy helyről más helyre szabadon való költözésének jogát, földesurának kizárólagos és örökös szolgálja legyen. A király pedig örült, hogy kedveskedhet a nemességnek e szigorú törvények aláírásával.

És mi leend az országból, Feleim?

A török hamarosan elfoglalta Nándorfehérvárt, tizenkét évvel később pedig bekövetkezett az egyik legtragikusabb nemzeti katasztrófa: Mohács. Nyitva állt az út Budára, ahol nem volt többé független magyar király. Négyszáz esztendőre hódító hatalmak megaláztattja lett a magyar, Magyarország pedig száz esztendőkre hódító hatalmak provinciája leend.

ÉNEKES-TÁNCOS

Ó, szállj le, holló, szállj le, ne is igen közel,
Ne is igen messze: kétszáz mérföldnyire.

Vigyél üzenetet apámnak, anyámnak,
Apámnak, anyámnak, jegybéli mátkámnak.

Ha kérdik: hogy vagyok? Mondjad, hogy rab vagyok,
Király udvarába térdig vasba vagyok.

Megunta két fülem tenger mormogását,
Tenger mormogását, vadgalamb bűgását.

Szabad a madárnak ágról ágra szállni,
Csak nekem nem szabad violámhoz járni.

(Dózsa izzó trónhoz vasalását befejezték.)

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Ó, Uram! Utolsó gyónásomat dadogva, erőtlennül és vérem vesztve tárom
színed elé!... Szép volt az idő az összecsapás napján, február
huszonnyolcadikán, 1514 húshagyó keddjén. A nándorfehérvári lovasok
kapitánya voltam, lovamat, fegyveremet, ruházatomat gondosan
előkészítettem, majd elindultam a bajvívás helyszínére. Nyomomban
katonáim, bajtársaim csendben lovagoltak. Én sem akartam szólani, sem
fogadkozni, sem elszántságomat bizonygatni.

Gyaur székely kutya!... Te, Székely György!... Levágott fejed a vár
fokára tűzzük!... – ordítottak a szendrői törökök. – Várad bevesszük,
majd Buda is a miénk lesz s onnan Bécsig meg sem állunk!

Felemeltem a kezem, hogy a gyalázatra felelni senki ne merészeljen.
Választ most már kardommal magam fogok adni. Lovaink dübörögve

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

vágtáztak tovább. Egyikük-másikuk horkantott: megérezték a riadalmat. Gyors vágtánk robaja a télutó szikrázó napsütésében lovas nomád őseink: Attila, Árpád s a vezérek lelkének erejét árasztotta szét ereinkben. Szótlan maradtam. De katonáim nem tudták megállni, hogy egymás utánban ne kurjongassanak. Tartózkodó embernek tartottak, csupán alig néhány hónapja szolgáltam a fehérvári erődben, a keresztény Európa és az oszmán-török birodalom határán álló Nándorfehérvár falai között, ahol Hunyadi János hadai szétzúzták a szultán becsvágyó seregét. Miért hivalkodtam volna olyanok előtt, akik már régtől fogva védelmezik a végvárat? Igaz, hogy nem a szerencse kegyeltjeként jutottam a lovaskapitányi ranghoz! Az előző esztendőben, 1513 nyarán részt vettem a havasalföldi hadjáratban, ahol végig portyáztuk a Déli Kárpátok és a Duna között a szultán tartományát, a szörényi bánságon át Szerbországba vonultunk és megostromoltuk Szendrő várát. Bár nem sikerült kifüstölnünk a védő sereget, a hadjáratból mégis sokat ártottunk a töröknek. A sereg rengeteg fogollyal és még több zsákmánnyal megrakottan tért vissza Erdélybe, ahol a határvédő székelyek gyermekeit általában katonának nevelték. De én a végeken maradtam. A törökök ugyanis változatlan makacssággal tekintettek Nándorfehérvárra, ahol a falak erősnek és áttörhetetlennek bizonyultak, s összetörésük olyan feladatnak, mint a hargitai dió csonthéjéé. A szultán tudta: mindaddig hiú ábránd a Duna felső szakasza felé nyomulni, amíg mi, magyarok uralni tudjuk a Száva-part e nevezetes erődjét. Állandósult is a zaklatás. A törökök, amikor csak tehették, a szomszédos Szendrő várából le-lecsaptak ránk.

Néztem a tájat, miközben lovamat erősen tartottam. Az örökös hadiállapot miatt valóságos pusztasággá változott, a Szendrő és Nándorfehérvár közötti sík vidék egy cseppet sem hasonlított a régi Háromszék megyei Dálnokra, ahol negyven éve megszülettem. S ahogy édesapámra, a magas kort meg nem érő Dózsa Tamás gyalogsági kapitányra gondoltam, szívem azonnal hevesebben kezdett verni. Testvéreim és én akkor még serdületlenek voltunk, a család Dálnokról átköltözött a Székelyföld másik végébe, a Küküllő menti Mákfalvára. Ó, mennyi zavaros eseménytől volt terhes az az időszak! A főurak vetélkedtek, zabolátlan túlkapásaik elviselhetetlenné tették a székelység életét. Marosszékből, lakóhelyemen volt éppen a legnagyobb forrongás. Báthori István vajda a székelyek ősi kiváltságait akarta megsemmisíteni: a „veszélyes” székelyeket kiirtással, a

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

többit pedig jobbágysorsba taszítással. Székely nemes ki valék -
küzdelmekben katonává edződtem s ahogy gondolataim eképpen
peregtek, képzeletben már küküllői tájakon lovagoltam, s előbb halkan,
csak úgy a fogaim között, de aztán, istenúgyse, úgy igazából énekeltem:
„Ki tudja merre, merre visz a végzet/Göröngyös úton, sötét éjjelen...
Székely legényeim erre aztán nekibátorodtak - mert számos csetepaté,
kisebb nagyobb ütközet során gyakran rendeztek bajvívásokat életre-
halálra törökök és magyarok a két ellenséges vár bajnokai s most azt
hihették tán, hogy én az összecsapás előtt lelki erőmet igyekszem
megedzeni – s énvelem együtt énekeltek:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Segítsd még egyszer, győzelemre néped
Csaba királyfi, a csillag ösvényen.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

A lovasoknak nem kellett több, teljes torokkal zengték:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Maroknyi székely, porlik mint a szikla
Népek harcától, zajló tengeren.
Fejük az ár, ezerszer elborítja,
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt Istenem!

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

-Kapitány uram! – széki Forró Kálmán ugratott ki a csapatból.

-He!? – böktem vissza.

-Mi es éneklenénk!.. Ollan szépet!... Balladást!... Óhazai háromszékit!
A török egy idő óta hasztalan kiabált fel Nándorfehérvár bástyáira, jutott
eszembe: „Gyaur kutyák! Gyáva hitetlenek! Jól figyeljete! Ali vezérrel
közületek ki vívna meg?!” De kihívásuk válasz nélkül maradt. Ennek
pedig az volt az oka, hogy az a bizonyos bajvívó Epeirosi Ali, a szendrői
szpáhik vezére számos nándorfehérvári várőrző hazafit kaszabolt már le,
miközben neki a hajaszála sem görbült meg. Mihelyt azonban februárban
kissé megenyhült az idő, a szendrői törökök megint a vár alá
szemtelenkedtek és arcátlanul szólígtattak újabb ellenfelet Ali kardja elé.
Ez idáig nem avatkoztam a virtusba, de most már megelégteltem a
szendrői törökök kihívó pimaszságát és bajvívónak magamat jelöltem,
amikor a felszólítás újra elhangzott: „Ali vezérrel közületek ki vívna
meg?!” ...

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Helyszíntül a két vár közötti síkságot jelöltük ki s odáig elérkezvén volt még kellő idő. Engedtem tehát a kérésnek:

-Biz' aszt löhet! – Lovamat csendesítettem. A csapat lassú vágta után a kitaposott sáros dűlőn poroszkálva folytatta útját. Széki Forró Kálmán pedig énekbe fogott:

ÉNEKES-TÁNCOS

-Fehér László lovat lopott. A fekete halom alatt. Fehér Lászlót ott megfogták, tömlec fenekire zárták.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Ennek a széki Forró Kálmánnak különösen szépre sikeredett az énekje! Utoljára dalol nekem, góbé fejében megfordulhatott a gondolat. Az első sorok után lovamat megint csendesítgettem, hogy a sáros dűlőt némán tapossuk. A kopár síkságon Széki Forró basszusa közeledésünk bizonyosságát messzire röpítette. A varjak szétrebbentek, a töröknek jelezvén a bajvívó magyarok érkezését.

Széki Forró meg kántált tovább:

ÉNEKES-TÁNCOS

-Fehér Lászlót ott vallatják...

-Van anyád, van-e apád?

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Lovasom a csapatból kérdezte. Őneki megint másik lovasom válaszolt:

ÉNEKES-TÁNCOS

Nincsen anyám, nincsen apám. Csak egy nevelő-testvérem: Fehérvárba! Fehér Anna. Kellemetes két orcája.

Fehér Anna meghallotta, hogy a bátyja be van zárva...

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Szerettem a balladást. Széki Forró után dúdoltam a sorokat. A szólamot vezető székely legény tudta ezt s mellém ugratva énekelt:

ÉNEKES-TÁNCOS

-Fehér Anna nem állhatja, szalad a tömlec-rostélyra.

-Fehér László, édes bátyám! Élel-e még, vagy meghaltál?

-Se nem élek, se nem halok, most is rólad gondolkodok.

-Fehér László, édes bátyám, hogy hívják a bírógazdát?

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Lovasaim felelgettek:

ÉNEKES-TÁNCOS

-Horvát Miklós bírógazda

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Széki Forró így folytatta:

ÉNEKES-TÁNCOS

-Hallod-e, te Horvát Miklós! Ereszd ki a Fehér Lászlót! Tállal mérem az aranyat, vékával a huszasomat.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Lovas legényem énekhangján kiáltotta:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

-Nem kell nekem a tál aranyad. Sem vékával a huszasod. Háljál velem egy éjszaka! Kieresztem ezt hajnalra.

Fehér Anna nem állhatja, szalad a tömlec-rostélyra:

-Fehér László, édes bátyám, élel-e még vagy meghaltál?

-Se nem élek, se nem halok, most is rólad gondolkozok.

-Fehér László, édes bátyám, mint mondott a Horvát Miklós: háljak vele egy éjszaka, kiereszt majd esthajlakra.

-Fehér Anna, édes húgom, ne hálj vele egy éjszaka, szűzkoszorúd letöreted, édes bátyád megöleted.

Fehér Anna nem állhatja, véle hála egy éjszaka. Mihelyt hajnalodni kezdett, mindjárt nagy csördülést hallott.

-Hallod-e, te Horvát Miklós, mi csörög az udvarodon?

-Aludj, aludj, Fehér Anna, lovam viszik itatásba, zabla zörög a szájába.

Fehér Anna nem állhatja, szalad a tömlec-rostélyra:

-Fehér László, édes bátyám, élel-e még, vagy meghalál?

-Anna, Anna, Fehér Anna, ne keresd itt Fehér Lászlót: zöld erdőben, zöld mezőben, akasztófa tetejében.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

A lovas legényeim mind együtt énekelték:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

-Bíró, bíró, Horvát bíró, én tégedet nem átkozlak, én tégedet nem átkozlak, csak a jó istenre bízlak. Búzád, árpád ne teremjen, lovad lába megbotoljon, töltött puskád elcsattanjon, az is szívednek ártson! Mosdóvized vérré váljon, törülköződ lángot hányjon, Istennyila meg a menykő üssön beléd, mind a kettő!

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

A megállapodás szerinti helyre értünk, a törökök már ott várakoztak és magabiztos derülátással ordítottak át, aztán azonnal elő is ugratott Ali szpáhivezér.

A küzdelem rövid ideig tartott. Az egyik pillanatról a másikra féktelen és

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

heves ellenféllé vált Epeirosi Ali néhány attak után nálam gyengébbnek bizonyult, s tőből levágtam páncéllal védett jobb karját. Ütésem hatalmas volt, a levágott karral együtt a ketté szelt páncél is a földre hullt. A következő vágással pedig halálra sújtottam ellenfelemet.

Győzelmem megfélemlítette a törököket, lovasaim pedig diadalujjongással fogadták a sikert. Aztán ugyanúgy tértünk vissza Nándorfehérvárra, mint ahogy a viadalra indultunk: nyugodtan, csendesen, a vitézi gőg minden jele nélkül.

Lovas legényeim hazafelé is énekeltek:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

-Ha felmegyek Kolozsvárra, Kolozsvári bíróságra, ott látok sok urat ülni engem fognak elítélni.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

No meg harsogva azt:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

-Leányok, leányok, rajtam tanuljatok, a legénnek csókot, párost ne adjatok! Mert ha párost adtok, meglátszik rajtatok, kilenc hónap múlva meggyúl a bajotok.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Ó, feleim! Látjátok, siralmas ahogyan atyámfiai elbánnak énvelem?! Gyehenna lángoló parazsaira ültették trónomat!... Ó, jó Uram! Istenem! Bocsáss meg nékiek, halandók es nem tudják mit téssenek! Atyámfiai! Feleim! Gergely öcsémnek megkegyelmezzetek!...

Lovaskapitányi kinevezésem volt a legnagyobb kegy, amellyel addig a hatalmasok kitüntettek. De Ali legyőzése után Török Imre nándorfehérvári kapitány arra biztatott, hogy jutalomért egyenesen a királyhoz menjek.

Megfogadtam parancsnokom tanácsát. Ajánlásával Budára érkeztem és II. Ulászló udvara kiutalt számomra kétszáz aranyat. Egyszersmind meghagyták a kincstárnak, hogy a pénzbeli jutalmon kívül adjanak neken két paripát aranyos-ezüstös szerszámmal. De szép volt az a nap! Ám a délibáb csakhamar szertefoszlott. Gyanútlanul kerestem fel Telegdy István kincstartót, hogy kérjem tőle jogos jussomat. Ám a gőgös Telegdy tréfának vélte csupán az udvar kívánságát. Nem érte be a jutalom megtagadásával, ráadásul gúnyosan beszélt a messziről érkezettel, aki valék, ki fel sem mertem tételezni, hogy gúnnyal és göggel képesek

megalázni. Hallgattam önuralmamra, de háborgó önérzetem arra ösztönzött, hogy jóvá tétessem a megaláztatást. A fényes Budán nem voltam járatos, de kiverkedtem, hogy fogadjon Csáky Miklós csanádi püspök, az a főpap, akinek - Bakócz Tamás esztergomi prímás után - a legnagyobb tekintélye volt az országban, aki a király diplomatájaként okos, művelt és jó szándékú ember hírében állott. Mivel pedig a római egyház szorgalmazta leginkább a törökök elleni vitézi harcot, úgy véltem, alkalmas helyen kérek orvoslást sérelmemre. Reményem itt is keserves csalódássá változott. Csáky püspök még bőszítőbben viselkedett, mint a kincstartó. A kegyes nagyúr hírében álló főpap úgy beszélt velem, mint valami jöttment személlyel, s nem mint székely nemes emberrel, durván lerohant és rövid úton kidobott a palotájából. A pillanatnyi szégyen után tudtam már, hogy ez a bánásmód lehetetlenné tesz becsületemben, nevetségessé válok, ha megcsúfoltan térek vissza végvári bajtársaim közé. Már nem is a jutalom érdekelt, hanem az emberi méltóságomon esett nyílt seb. Pedig ennek sértetlenségéhez ragaszkodtam. Olyan nevelést kaptam a szabad székelyek között, olyan iskolát jártam ki a hadi vállalkozásokban, hogy a szégyen nem férhetett össze lelkiismeretemmel. Úgy döntöttem, hogy a legfőbb egyháznagyhoz, Bakócz Tamás bíboros érsekhez fordulok panaszommal. Ha itt is elutasítanak, akkor egyenesen a király színe elé törekszem. Távolról sem volt csekélység ekkora urakhoz bejutnia olyan embernek, aki semmiféle összeköttetéssel nem rendelkezett. Különösen nehéznek bizonyult azokban a napokban, amikor a királyi udvar, egész Buda valóságos lázban égett. Éppen Bakócz Tamás miatt. Az esztergomi érsek nemrég érkezett haza Rómából. Alig tartotta meg Esztergomban a fényes Te Deumot, a hercegprímási ünnepi istentiszteletet, sietett Budára azokkal a tervekkel, amelyeket a pápa udvarában kovácsoltak Magyarhon számára a török veszedelem ellen. Bármennyire lefoglalták Bakóczot a fontos ügyek, időt szakított rám. A látszatra kegyes előzékenység mögött azonban okos elgondolás húzódott meg. Hátha alkalmas ez a Dózsa György nagyszabású terveihez? De ha nem alkalmas is, az iránta való szívélyesség mindenképpen jó benyomást tesz a katonákra, akik nélkül lehetetlen megvívni a küszöbön álló nagy keresztesháborút. Mert ez volt a Rómában kovácsolt terv lényege: Magyarhonban fegyverbe szólítják a hadra fogható lakosságot, csatlakoznak hozzájuk Európa önkéntes keresztesei és a török ellen vonulnak, visszafoglalják Konstantinápolyt, amelynek Bakócz Tamás esztergomi érsek lesz a pátriárkája. Így nemcsak

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

a törököt űzik ki a keresztény Európa déli országaiból, de helyreállítják az egyházszakadás óta más utakon járó konstantinápolyi patriarchátusban is Róma fennhatóságát.

A bíboros érsek tehát fogadott. Elbeszélgetvén velem, csodálkozása nőttön nőtt, tájékozott, éles eszű, katonai képzettség dolgában kitűnő lovaskapitánynak minősített. Első találkozásunkkor még nem hozta szóba a felállítandó kereszties hadak parancsnoklásának ügyét, noha nem kizárt, hogy úgy gondolt rám a bíboros, mint a leendő fővezérre. A hatalmi erőviszonyok szerint egyenesen kíváncsúnak ítélte a hercegprímás, hogy főrangú személy helyett alacsonyabb sorból származó tehetséges vezér álljon a keresztiesek élére, mivel II. Ulászló uralkodása alatt amúgy is nagy volt már az ország nyakára hágó oligarchiák túlsúlya, szemben a királyi hatalommal. Bakócz persze, nem az ország érdekeit féltette, a mind önállóbb és önzőbb főuraktól, hanem a maga hatalmát. Szövetségset keresett nagyratörő céljaihoz. Mihelyt tisztába jött panaszommal, személyesen ment a királyhoz és követelte a megbékítésemet. Ulászló is gyorsan cselekedett. Nem bízta immár Telegdyre a jutalmazás ügyét, hanem maga tisztelt meg kitüntetésével. Ünnepeles külsőségek között adta át nekem a jutalmat, s az először megszabott ajándék fölött aranylánccal ékesített fel, sarkantyút, kardot, díszes bíborruhát nyújtott át nekem. Ezzel az aktussal a lovagok sorába emelte vitézségemet, s hogy nagyobb nyomatékot adjon kegyének, egy falut is adományozott nekem, a székely nemesnek, ezenkívül kiegészítette a Dózsa család címerét a kardot tartó, levágott török kézzel.

Ó, álmaim nemes küküllői kisasszonya pártában! Akkor kellett volna a katonai pályáról visszavonulnom?! Akkor most nem kellene itt ülnöm testem kivégeztetésén?! Ó, Uram! Háborgó lelkemnek adj nyugodalmat! Türelnet a fájdalemakhoz!...

Piros betűs ünnepként tartották április huszonnegyedikén, Szent György napját. Ezen a harcias ünnepen akarta Bakócz hercegprímás kihirdetni Budán azt a pápai bullát, amelyet Rómából hozott magával. A bulla teljhatalmat biztosított Bakócznak kereszties hadak gyűjtésére nemcsak a magyar királyság területén, hanem a többi kelet-európai országban is. De amíg nem talált fővezért, a hadak gyűjtését sem kezdhette meg. Már kiszemelt magának, ám hiányzott kettőnk megállapodása. A kereszties háború meghirdetésére leginkább alkalmas Szent György nap előtt egyezsége kellett jutnunk. A vitézek ünnepe előtti napon, április

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

huszonharmadikán tárgyalt velem az esztergomi érsek. Bakócz Tamás pápa szeretett volna lenni, ezért vonult az előző évben káprázatos kísérettel Rómába, nem éppen reménytelenül. Akkor még szilárdnak látszott a Cabriai Liga, amelyben Európa valamennyi katolikus hatalmassága tömörült Velence elveszejtésére, mivel a gazdag városállam fontosabbnak tartotta saját érdekeit, mint a török megfékezését. Gyula pápa kiátkozta a patríciusok köztársaságát, mondván, hogy „Velence rosszabb a töröknél.” Ám Gyula pápa meghalt és az utódlásért folyó harcban alul maradtak a liga hívei. Medici János lett a pápa X. Leó néven. Ő pedig veszedelmesebb ellenfélnek tekintette Rómára nézve Franciaországot, Németországot, mint Velencét, „amely mégiscsak olasz”. Feloldotta a hajós-kereskedő államot az egyházi átok alól, s hogy némileg Bakóczot is kárpótolja, oda ígérte neki a konstantinápolyi patriarchátust és teljhatalommal ruházta fel a keresztes háború megindítására. Mivel pedig sem II. Ulászló magyar király, sem a főrangú nemesek nem ujjongtak túlságosan a pápa és Bakócz közös tervéért, a hercegérsek a tömegek felfegyverzésével, azok lelkesítésével akarta célját elérni...

Ó, Uram! Mit mivel magyar a magyarral! Kínzó fájdalmat érzek, de nem szólok, nem kiáltok, csak Terád tekintek!...

Katona voltam s világosan ítéltém meg az országra nehezedő török veszedelmét. Ennek elhárításáért tétovázás nélkül kész voltam harcolni. Ezen túlmenően a hercegérsekkel való vitám elsősorban mégis az ország belső helyzetére vonatkozott: ismerve a főurak szertelen dölyfösségét, a parasztság és az alsóbb nemesi rétegek sanyarú helyzetét, tisztában voltam a hazát szorongató kettős nyomás tarthatatlanságával. Úgy véltem, ha elvállalom a keresztesek fővezéri posztját, alkalmam nyílik hadaimat egyrészt a török megsemmisítésére vezetni, másrészt a hadi siker és a szervezett katonai erő birtokában kikényszeríthetem a jobbágytömegekre háruló terhek könnyítését.

Amikor Buda várában másnap sor került a Szent György napi ünnepélyes eseményekre, kezdetben még nem tudta a tömeg, hogy ki lesz a fővezér. Jelen voltam a sokadalomban, számosan ismertek, mivel kitüntetésem körüli huzavona révén vitézségeimnek is híre szaladt. Főképp a katonák költötték jó híremet, ennek nyomán a tömeg is ünnepelni kezdett. Mire a Szent Zsigmond templomban érkezett a mise ideje, mindenki természetesnek vette, hogy a nándorfehérvári lovaskapitány, a király új

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

lovagja a közismert katonák csoportjában foglal helyet.

A Szent Zsigmond templom szűknek bizonyult a hatalmas tömeg befogadására. Mind a templom előtti tér, mind a környező utcák megteltek, miközben Bakócz érsek misét celebrált az oltárnál. Ezt követően népgyűléssé változott át az ünnepség. Bernát Pávia gróf, olasz püspök, a pápai udvar főjegyzője felolvasta a latin nyelvű római bullát, amely keresztes háborúba szólította a katolikus egyház híveit. Az eredeti latin szöveget fennhangon fordította magyarra Balázs, ferencrendi szerzetes. Ezt követően Bakócz Tamás az oltár elé szólított tíz vitéz társaságában. Mellvértüinkre a hercegérsek szabója varrta fel a keresztes háború jelvényét, a posztóból készült vörös keresztet. Közben világi papok és szerzetesek ugyancsak posztóból kereszteteket osztogattak a férfiaknak, hogy erősítsék ruhájukra, s ezzel nyilvánítsák ki a háború iránti hajlandóságukat. A papok lelkesítő beszédekét rögtönöztek, ahol csak megfordultak a tömegben. Annak hatására valóban magával ragadta az elszántság az embereket, amikor Bakócz Tamás kibontotta a hatalmas, fehér lobogót, rajta a vörös kereszttel. Abból pedig, hogy nékem nyújtottát a keresztes háború lobogóját, megtudták, hogy ki a fővezér. De igencsak baljós előjelnek véltem, hogy erről a nevezetes miséről hiányzott az udvar és hiányoztak az országnagyok.

Mindazonáltal úgy sikerült minden, ahogy a hercegérsek remélte. Harcot hirdető szavaira megalakultak a keresztes hadsereg első csoportjai. A sok sok gyalogos mellett már háromszáz lovas legényem is volt.

Könnyűlovasságommal késedelem nélkül átkeltem a Dunán és a pesti oldalon hozzáálltam a tábor berendezéséhez. Híveimet lelkesítettem, beléjük önbizalmat ültettem s minek utána újra kihirdettem a pápai bullát lakomára hívtam a seregalapító katonákat.

Ó, Uram! Mint a háromszéki pacsirta szólt a balladás! Legényeim egymásnak feleltek:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Molnár Anna s a katona

Elindultak a bojtosba.

Mentek, mentek kicsit, sokat,

Míg a nagy fa alá juttak.

-Keress, Anna, a fejembe,

Mert álom jött a szemembe.

Fel ne tekints az egekbe,

Harmat cseppen az egekbe

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Molnár Anna feltekintett,
A szemibe könny eredett.
Felkiáltott Molnár Anna:
-Erejsz engem a hazámba!

-Nem engedlek, Molnár Anna,
Fel kell mászszál erre fára.
-Nem tudok én fára mászni,
Meg kell engem tanítani.

Felindult a jó katona,
Visszaesett fényes karja.
Molnár Anna ragadt rajta,
Ütni, vágni kezdett hozzá.

-Hadd meg, Anna, az életem,
Neked adom minden kincsem.
-Nem kell nékem a te kincsed,
Kell nékem a piros véred.

Molnár Anna felöltözött
A katona ruhájába,
Elindult a hazájába,
Elindult a hazájába.

Menyen, menyen kicsit, sokat,
Míg a hazájába juta.
-Jó estét, te jámbor gazda,
Adsz-e szállást az éjcaka?

-Adnék bizony, jó katona,
Nincs csendesség a házamba.
Feleségem keringőbe,
Sír a kicsi a böcsőbe.

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

-Hazajőne, megszidnád-e,
Megszidnád-e, megvernéd-e?
-Meg se verném, meg se szidnám,
Az orrára fel se vetném.

Míg a gazda a borét ment,
Kigombolta tulipánját.
Kigombolta tulipánját,
Megszoptatta kicsi fiát.

Visszajött a kedves férje,
Meghasadott az ő szíve.
Visszajött a kedves férje,
Meghasadott az ő szíve.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Most már jól tudom, hogy a hercegérsek a pápai bulla kihirdetésével szelet vetett. Országszerte megmozdult a nép és nemcsak a jobbágyok, de a szegényebb nemesek is a gyülekező helyek felé tódultak. A toborzásokban kiemelkedő szerepet játszottak azok a papok, akik az egyház, a főrangú nemesek tehetetlensége ellenében hasztalan hirdették az evangéliumot. Maguk is nyomorogtak, közelről látták a parasztság mind reménytelenebb helyzetét. Most megragadták az alkalmat, híveik élén siettek a keresztesháború zászlói alá. Megannyi gyülekezőhely közül Nagyvárad, Kalocsa, Székesfehérvár, Bács tartozott a legfontosabbak közé. Központi táborhelynek pedig a Pest határában levő Rákost jelöltem ki. Naponta több ezer önkéntes érkezett, s rövid időn belül negyvenezen népesítették be a hatalmas tábor. Egyedül Medgyaszai Mészáros Lőrinc ceglédi plébános kétezer parasztot vezetett seregembe s megérkezése pillanatától fontos szerepet játszott kereszteseim vezérkarában. A jobbágyok, papok, kisnemesek sorai külföldi önkéntesekkel egészültek ki: felvilágosult deákok, ügyes iparosok siettek a táboromba. Csak a nagyurak és azok fegyveresei maradtak távol. Voltak ugyan nemesi bandériumok Pest, Nógrád, Hont és Heves vármegyékben, de ezek sokat sejtető tartózkodással kerültek a gyülekezőhelyeket. Egyelőre! Aztán eleinte szórványosan érkeztek hírek a nemesek durvaságairól. Nagy

önuralom kellett énnekem ezek tudomásul vételéhez, Uram! A túlkapások megtorlása helyett a sereg fegyelmezésére fordítottam minden erőmet. Kora reggeltől késő estig tartott a kiképzés, személyesen foglalkoztam az alsóbb parancsnokokkal, majd ellenőriztem munkájukat. Megfontolás után osztottam be legcélszerűbb harci alakzatokra a gyalogságot, a lovasságot, tüzérséget és a műszaki csapatokat. Katonai képzettségemhez igazságos erélyt és érett emberismeretet igyekeztem társítani, Uram. Erre bizonyosság, hogy rendszerint azokból választottam ki az előljárókat, akik a gyülekezők élén érkeztek a táborba.

Am hiába szerettem volna minél többet törődni katonai teendőimmel, kénytelen voltam odafigyelni a riasztóan megszaporodott rossz hírekre. A panaszok között az volt a legenyhébb, hogy a nemesek visszatartják jobbágyaikat, mit sem törődve a pápai átokkal. Komolyan kellett vennem az otthonmaradott védtelen családtagokkal szembeni általános erőszakoskodást, a fenyegetések ellenére hadba indulók megcsonkítását, a toborzók meggyilkolását. Többször értesítettem Bakóczot is, a királyt is a tarthatatlan helyzetről, de miután sürgető kérésemre hallgatás volt a válasz, erélyesebb levelet fogalmaztattam Ambrus pappal, a deákkal. E levélben felsoroltam a tudomásomra jutott eseteket és nyomtatékkal kértem segítséget az ország törvényes vezetőitől, egyúttal sürgettem a nemesi bandériumok, a királyi zsoldosok és a végvári katonák csatlakozását az önkéntes kereszteshadjárhoz.

Budavárából a rákosi táborba május tizennegyediken vasárnap érkezett meg a válasz. A panaszokra nem tért ki sem a király, sem a bíboros. Figyelmen kívül hagyták a korábban megígért hadak csatlakozását is, ellenben felszólítottak: haladéktalanul szüntessem be a keresztések további toborzását, azonnal bontsak tábort, és késedelem nélkül vonuljak Dalmáciába a török ellen.

Azonnal átláttam a parancs lehetetlen voltát. Tanácskoztam közvetlen környezetemmel, vezértársaimmal, Gergely öcsémmel és Mészáros Lőrinc ceglédi plébánossal. Gergely óvatosságra és engedelemre intett, de a többiek, főképp Mészáros Lőrinc úgy vélték, teljesen igazam van, semmi szín alatt sem szabad teljesíteni a király és a bíboros parancsát. Figyelmeztetésül engedtem némi mozgást a mindeddig szigorúan tartott csapatoknak, hadd szerezzenek maguknak élelmet a környékbeli nemesi

kúriákon. Mivel a kormányzat elmulasztotta a seregről való gondoskodást, kiéhezett katonáim éltek az alkalommal és engedélyemmel megsarcolták a gazdagokat a Rákos környéki falvakban, Pest és Buda városában.

A nemesek vad megtorlásaihoz képest egyszerű vasárnapi kimenőnek számított ez az engedély! De mégis pánikot okozott az udvarban. Hétfőn kemény parancs érkezett Budavárából: ha nem indulok Dalmáciába haladéktalanul, magam és társaim, a király és az ország ellenségeinek minősülünk, s eszerint járnak el velünk.

Mit válaszolhattam erre, Uram? Indulni és maradni – egyaránt lehetetlen. Ha elindulok az ország fegyveres erőinek nagy része nélkül, kevés eséllyel szállok szembe a törökkel, ráadásul a jobbágyokra bősztűt nemesek arra használják bandériumaikat, hogy feldűlják a védtelen falvakat. Indulni tehát öngyilkosság! Ha pedig feloszlatom seregemet, mint ahogy az udvar végső feltétele szolt, akkor is a pusztulás vár reánk, mert a széthulló kereszteseimet kényük-kedvük szerint kaszabolják le a nemesek.

Ebben a drámai helyzetben hívtam gyűlésre az egész tábort, Uram. Föltártam helyzetüket és kértem katonáimat, hogy maradjanak együtt, fogadják el az általam kínált fegyelmet, mert most ez az egyetlen biztosíték a pusztá életük és az ország megmentésére.

Hogy rövid néhány hét alatt mennyire megszerettek a főlfegyverzett jobbágyok, kisenemesek, szegény papok, iparosok, deákok – most derült ki. Ujjongva fogadták javaslatomat. Hűséget esküdtek nekem. Szent György napján a hercegérsektől kaptam a fővezéri kinevezést. Most a főlfegyverzett nép választott meg vezérének.

De ez a döntés a kocka elvetését jelentette. Ahelyett, hogy írásban válaszoltam volna a budavári hatalmasok ultimátumára, együtt tartottam táborom és ezzel a tettemmel adtam meg a választ. Hadüzenet volt ez az országrontók hatalma ellen. A mögém sorakozó sereg nem tett egyebet, mint elfogadta a reá kényszerített harcot.

Gyorsan és megfontoltan kellett cselekednem. Mindenekelőtt katonailag akartam uralni a helyzetet, hogy kedvező pozícióból kíséreljem meg a politikai célok elérését. Az ország fontos területein a fegyveres nép jelenlétével kívántam biztosítani túlsúlyomat, egyszersmind újabb paraszti

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

tömegek csatlakozását reméltem a seregek útjába eső vidékekről. Barabás papot kelet felé küldtem a síkság és a hegyvidék találkozási vonalán. Ezzel mintegy elszigeteltem a nemesekhez húzó felvidéki országrészt a mozdulásra hajlamosabb, paraszti tömegekben bővelkedő Nagyalföldről. Mészáros Lőrincet a Duna-Tisza közepére küldtem, hogy a lelkes papra bízott sereg vegye birtokába azt a terepet, amelyen át a legrövidebb út vezet Budáról Nándorfehérvárra, s olvassza magába az útvonalon várakozó nagy számú önkéntest. Én magam a két szélső irány között a tengelyvonalat választottam. Rákoson a seregzöm egyik felét öcsém, Dózsa Gergely parancsnoksága alá rendeltem – megtartván magamnak a fővezérséget. Budát és Pestet nem hagyhattam biztosítékok nélkül a hátam mögött, ezért a Rákoson marasztaltam háromezer fegyverest Száleresi Ambrus pesti polgár vezetésével.

Az átgondolt stratégiai intézkedések után késedelem nélkül még május tizenhatodikán tábort bontottunk és útra keltünk. Ezzel kezdetét vette alföldi hadjáratom, tulajdonképpeni háborúm, Uram, noha egyelőre csaták nélkül vonultunk célunk felé. A fő irányba haladó zöm tizenhetedikén este érkezett Ceglédre. Letáboroztunk a nagy mezőváros északnyugati szélén a homokbuckák között. Csapataim ekkor már magunkon viselték a fegyelem és a szervezettség biztos jegyeit.

Nekem pedig határoznom kellett, hogy milyen módon vívjam ki fegyveres hatalmam birtokában a jobbágyság számára remélt szabadságot.

Cegléd a programadás helyszíne lett. Itt derülhetett ki, hogy a hadvezéri képességemen túl politikai szerepre alkalmas vagyok-e. Nem akartam eltörölni a királyságot, ám annál szilárdabban elhatároztam magamat a fennálló társadalmi rend emberségesebb átalakítására. Feladatomnak tekintettem a főurak megfékezését, a törvények felülvizsgálását, a jobbágyok jogainak új alapokra helyezését. Születésem, neveltetésem révén önként kínálkozott a székelyek példája. Azt akartam, hogy a székelyek számára garantált jogokhoz hasonló helyzetbe kerüljön az ország egész parasztsága. Miután világossá fogalmazódott bennem a szándék, ismét népgyűlésre hívtam seregemet és így beszéltem katonáimhoz:

-Semmi sem kellemetlenebb isten előtt, mint az, hogy egyik ember uralkodjék a másikon. Mert a szolgaság nem természet szerint való, hanem az

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

embererek kapzsiságából keletkeztén, egy halandó sem követ el gonoszabbat, mint az, aki a maga tekintélyével visszaél, s az embereket durva szolgaságra veti... Akár nehéz, akár könnyű dolgot tett-e már egy nemes is a ti károsodástok nélkül? Hiszen, ha egy nemes építkezik, házasodik, leányát férjhez adja, vendégeskedik, fia születik vagy meghal – ha saját ügyében a királyhoz utazik: veletek fizetteti meg. Semmit sem tesz a ti nagy károtok nélkül. Ünnepek gyász nektek, s ha gyászolnak, pénzetekből csapnak tort, s inkább ti hullathattok könnyeket... Most mialatt ők remegnek, támadjatok ellenségeitekre, öljétek le, vagy szalasszátok meg őket. Tanítsátok meg az elpuhultakat, ne uralkodjanak gonosz módon túrhetetlen kevélységök által.

Ugyanebben a szellemben íródott a kiáltvány, amely Cegléden kelt 1514. május tizennyolcadikán: Székely György, vitéz, katona, a keresztesek istenáldotta népének fejedelme és főkapitánya, csak Magyarország királyának s nem egyúttal az urak alattvalója, a Magyarországon...lévő városoknak, mezővárosoknak és falvaknak, együtt és egyenként, üdvözlétünket! Tudjátok, hogy a hitegető nemesek ellenünk...ártani vágyó kezekkel fölkeltek, hogy bennünket üldözzenek, háborgassanak és zavarjanak. Azért is Néktek...rendeljük és parancsoljuk, hogy rögtön és azonnal, amint jelen levelünket látjátok, minden késedelem és kifogás nélkül jöjjetek, repüljétek és igyekezzetek Cegléd mezővárosába. Siessetek, hogy így a szent csapat és áldott gyülekezet a nevezett hűtlen és gonosz nemeseknek erejét és kezét korlátozni, megfékezni és megzabolázni tudja.

Óvakodtam attól, hogy szent hitvallásom mellett a király és az egyház ellen buzdítsak. Sőt, kancellárommal, Ambrus dévaványai pappal levelet írtam Ceglédről Bakócz Tamásnak, beszámoltam haderőmről, hogy késedelem nélkül csatlakozzon hozzám mindazon sereggel, amelyet kezdetben megígért. A bíborosnak címzett békülékeny hangú levelet az követte, hogy Bakócz május huszonharmadikán végképp eltiltotta az egész keresztes hadjáratot, egyházi átokkal fenyegetett meg mindenkit, aki nem teszi le rögtön a fegyvert, s nem tér haza azonnal.

Időközben seregem mégis egyre erősödött s szilárdult. Szabályosan menetelő alakzatait már kürtösök, dobosok kísérték Temesköz felé.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Pompás szakértelemmel keltek át a Tiszán, a Berettyón, a Hármas-Körösön. A Békés melleti szikes réteken táboroztunk, amikor megérkezett Bakócz Tamás és az urak együttes levele. Látván az elszánt és rideg gyűlöletet, komoran szóltam, miután Ambrus pap felolvasta nekem a fenyegetést, Uram.

-Nem vagyok én sem gyermek, sem bolond, hogy tréfát üzenek velem. Fogadom az istenre és a szentekre, hogy összetöröm őket! – fakadt ki belőlem.

Bakócz Tamás és a főurak ultimátumából végérvényesen meggyőződtem arról, hogy az ország nemessége és a király katonái nem a török, hanem a keresztes hadaim ellen gyülekeznek. Megértettem, az életre halálra szóló harc immár kikerülhetetlen. A helyzet súlyosságához mérten igyekeztem minél előnyösebb katonai, illetve gazdasági helyzetet teremteni szentséges háborúm számára.

Katonailag igen kedvező volt a keresztesekre nézve, hogy a fővezér elgondolásához híven a békési és a biharosi síkságot birtokoltuk. Olyan területi pozíció volt ez, ahonnan egyforma súllyal éreztethettük hatásunkat mind Buda, mind Erdély, mind pedig a török felé. E körzet stratégiai fontosságát hagyományosan ismerték az ország urai, hiszen számos vár tanúskodott kivételes szerepéről. Nagyvárad, Gyula, Csanád mellett olyan kulcserődök tartoztak ide, mint az erdélyi bejáratot őrző Lippa és Solymos vára. Mindehhez a stratégiai rendszer koronájaként tartozott Temesvár, amely felé törekedtem. Tudtam, ha ezt elfoglalom, Budánál is fontosabb hadászati bázis jut a kezünkre.

Gazdaságilag és politikailag úgyszintén nagy jelentőséggel bírt ez a terület. Aki a magáénak mondhatta, az erkölcsileg nagy hatást gyakorolhatott az ország közvéleményére. Itt könnyebben megoldhattuk a gazdag uradalmak révén a hatalmas sereg ellátását, ugyanakkor önmagáért beszélhetett a tény: a legnagyobb urak vagyona, földje is elvehető a szegény nép javára.

Keresztes hadaim által megszállt országrész nem akármilyen birtokos úré volt. Valóságos kiskirályként élvezte a roppant vagyon előnyeit az a Hohenzollern György, akit idegen létére feltűnő kegyességgel pártfogolt II. Ulászló. Úgy vélte a magyar király, megteheti ezt unokaöccse kedvéért. A német Hohenzollern Györgyhez adta feleségül Corvin János

herceg özvegyét, Frangepán Beatrixot, s miután a hozománybirtokos asszonyt rövidesen sírba kergették, György ölébe hullott Magyarország egyik leghatalmasabb nagybirtoka. Így tehát György úr, a stettini, pomerániai, rügeni, ansbachi hercegi cím, illetve a brandenburgi és nürnbergi örgrófság mellé megkaparintotta a magyarországi várak jelentős csoportját, a Nagyalföld 251 mezővárosának és falujának tulajdonjogát. Így hát hadaimmal bebizonyítottam a legnagyobb urak sebezhetőségét. Ezért estek oly nagy pánikba az ellenpárt vezetői, amikor látták, hol kezdenek megszilárdulni a keresztesek pozíciói. Legfontosabb szándékuk az volt, hogy bármi áron megakadályozzák paraszti seregeim átkelését a Maroson, s ezzel elejét vegyék Csanád és Temesvár elestének. Csáky Miklós csanádi püspök állt a nemesi had élén. Hozzá csatlakozott ugyancsak tekintélyes erőkkel Báthori István temesi gróf. Amikor Balogh István alvezér, parancsnoktársam a Maroshoz ért, hogy elfoglalja a révhelyet és gázlókat keressen, a nemesek megverték a kereszteseket. Csáky és Báthori átkeltek a Maros jobb partjára. Nagylakig üldözték keresztes seregemet, de egyelőre beérván a kezdeti diadallal, elfogadták Jaksics György gazdag szerb vendéglátását és nagy dínom-dánommal töltötték az éjszakát. De én már másnap, május huszonhetedikén hajnalban Nagylakra értem, magamhoz kapcsoltam a megvert csapatrészek maradványait s mindjárt hozzáálltam a Jaksics-féle megerősített kúria ostromlásához. Tele hordattam rőzsével a várárkot és rövid úton kifüstöltem a védőket. Fordult a kocka, ezúttal mi győztünk, noha mind Báthori, mind Csáky elszántan harcolt. A lényegében sértetlen nemesi hadak egész napon át védekeztek, végül tönkreverésükkel fejeződött be a nagy csata. Báthori csak nagy szerencsével tudott megmenekülni és Csáky Miklós is annak köszönhette életben maradását egyelőre, hogy beesteledett s az erdőben, ahol ellene folyt a harc, sikerült egérutat nyernie és Csanád várába futott. Azt remélte: ott átvészeli újabb támadásunkat. De csak egyetlen éjszakára tudta elodázní a végzetét. Percnyi nyugalmat sem hagytam ellenfeleimnek. Szívósan a sarkukban voltam, még a nagylaki ütközet utáni éjszakán Csanád ellen vonultam és nyomban megkezdtem a püspöki erőd ostromát. Megint a tűz fegyverével éltem, felgyújtottam a várost, elégettem az összes káptalani papírokat. A

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

püspök reménytelennek látta helyzetét, ezért bizalmasaival együtt csónakba szállt, hogy az éjszaka leple alatt föllevezzenek a Maroson az aradi hegyekig. Kereszteseim azonban mégis elfogták és megkötözve hozták elém őket.

Táboromban ekkor már számos nemest tartottunk fogva. Többek között Ravazdy Péter alispánt, de főképp a hatalmas urat, Telegdy István kincstartót, aki éppen a király sürgős üzenetével sietett volna Erdélyen át a moldvai oláh vajdához, hogy katonai segítséget kérjen a föllázadt magyar jobbágyok ellen. Egyúttal szörnyű hírek érkeztek a táborba elfogott kereszteseink budai kivégzéséről. Tudtuk már, hogy a Mezőtúrról Budára hurcolt parasztokat megnyúzták, elevenen húsukat megsütötték, Uram. Az úri ítéletre ítélettel kívántam felelni én is. Be akartam bizonyítani, hogy van bennünk bátorság az úri rémtettek megtorlására. Csanád mellett Apátfalván tartottuk meg az ítélekezést. A környék jobbágysai hosszan sorolták sérelmeiket s halál várt a táborunkban fogva tartott valamennyi nemesre. Csáky Miklós csanádi püspökkel kezdtük. Csontjait vasbuzogánnyal összetörtük, majd fejjel lefelé karóba húztuk. A többi urat is karóba húztuk, mind egy szálig. Telegdy István kincstartót, a király diplomatáját magas oszlopra kötöttük és íjjászok nyilazták le. Adj nekik örök nyugalmat, Uram!...

Május 28-án történt mindez, amikor kereszteseim ítélettel adták ellenségeink tudtára, hogy a legvégsőkre szánták el magukat. Szólt az ének, Uram s a vigasztaló balladás felelgető akkor éjszaka:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Harangoznak délre,
Pont tizenkettőre,
Hóhér mondja: - Bogár Imre
Álljon fel a székre!
Fel is állt a székre,
Feltekint az égre:
-Jaj istenem, sok rablásim
most jutnak eszembe.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Táboromba bárhonnan jött a hír, csakis ugyanazt jelenthette. Akár veszedelemről, akár sikerekről szólt: küzdeni mindhalálig! Ahhoz kétség sem fért, hogy a győzelemért. De arra is felkészültünk az apátfalvai ítélet után, hogy bármilyen rosszra forduljon a sorsunk: harcolunk az utolsó leheletünkig!

Hasonlóképpen gondolkoztak a hatalmukért, életükért rettegő nemesek is, Uram! Gyorsan és elszántan készültek a leszámolásra. Északon Bornemissza János növesztette mind fenyegetőbbre a nemesek táborát. Erdélyben Szapolyai János vajda toborzott sereget oly sietséggel, hogy még az éjszakákat sem hagyta kihasználatlanul. Az Erdély területén előforduló szórványos paraszti csapatokkal egyelőre nem is igen törődött, mert okkal hitte, hogy ahol a lázadónak vélt parasztseregek zöme van, ott az igazi veszedelem.

Egyelőre azonban óriási volt a helyzeti előnyöm! Kellő biztonságban érezhettem magam, hiszen számos síkföldi vár állt már kereszteseim rendelkezésére. Ám hátra volt még a siker betetőzése. Lippa, Solymos és Temesvár nélkül csak félmegoldásnak számított minden eddigi győzelem. Földrajzilag, stratégiailag roppant fontos kulcshely volt a síkföld határán a Maros utolsó szorosa, amely valóságos várkapuként őrizte Erdélyt. Aki ezt a kaput birtokolta, annak kelet felől, azaz Erdély felől nem kellett támadástól félnie, vagy megfordítva. És ez a „vagy” mindig nagy szerepet játszott a Maros utolsó szorosát őrző két egymással szembeni vár, Solymos és Lippa életében. Ha Erdélynek erős vajdái voltak, mint például Hunyadi János, akkor az ő kezükön volt két erőd. Máskor meg a királyok befolyásának volt nagyobb súlya. Ezúttal gyenge uralkodó ült a trónon, de unokaöccsée, Hohenzollern György volt az ikererőd. Ennek meghódítására vezettem seregeimet a Maros mindkét partjára, hogy elreteszelyem az Erdélyből kivezető utat. Miközben vonultunk a partok mentén, sorra elfoglaltuk a nemesi udvarházakat. Csak ott romboltunk, s ott koncoltuk fel a nemeseket, ahol ellenállásra találtunk, Uram. Csála, Arad, Világos bevétele után június elején értem Lippára. Seregem zömével délnyugatra, a Maros és Temesvár között ütöttem táborni, hogy a jól megválasztott helyről bármilyen irányba tudjak erőket küldeni. Miután

azonban döntő fontosságú volt a szoros-erődök elfoglalása, magam intézkedtem a helyszínen.

Ebben az időben Lippa dicsekedhetett Arad vármegye legnagyobb és legjelentősebb városa rangjával. Hét bástyával, négy kapuval állt a Maros jobb partján. Fellegvára jelentőségéhez híven rendkívül erős. Pénzverde, királyi sókamra működött a városban, révje, vámja, igen fontos.

Kórházáról, iskoláiról szintén nevezetes. Mivel a vár védői nem számíthattak felmentő sereg érkezésére, csak amolyan tessék-lássék módon védekeztek. Mielőtt komolyabb harcra került volna a sor, átszöktek a szemközti Solymos várába. Tudtam, hogy a solymosi vár keményebb dió lesz – mert amennyivel kisebb Lippánál, annyival megközelíthetlenebb a nyaktörő hegymoron. De amíg birtokba nem vesszük, addig a lippai siker sem tekinthető megnyugtatónak. Nem vesztegettem hát időmet. Közvetlenül a június hetedikéi pihenő után, nyolcadikán délben már meg is kezdtük a Solymos elleni támadást.

Pratner német származású várparancsnok gondosan felkészült a védelemre. Én úgyszintén a vár bevételeire. Módszeres ostromhoz láttam. Hallatlan fizikai erőfeszítés árán éjszaka tüzéséget állítottam a szemközti hegymokra. Kilencedikén hajnalban követséget küldtem a várba. Megüzentem, csak akkor tüzeltetek, ha megtagadják a vár átadását. Pratner azt válaszolta, hogy semmi áron sem hajlandó megadni magát. Erre kereszteseim heves ágyútűzet zúdítottak a várra. Lövedékeinkkel számos épületet is felgyújtottunk: a löporos tornyot is megsemmisítettük. Mindez nem volt elég a vár parancsnokának. Lebontatta az összes zsindelytetőt és védekezett tovább.

Hiába szerettem volna részese lenni a solymosi diadalnak, kötelességem a Temesvár közelében táborozó seregemhez szólított. De elkészönnvén az ostromlóktól, megparancsoltam nekik, tűzzel-vassal mindenáron szerezzék meg az erődöt.

Alaposan megkeserítették a vár védői az ostromlók helyzetét. A legmakacsabb támadásokat is visszaverték. Odabent azonban meghasonlott a magyar nemzetiségű katonaság a német parancsnokkal. Pratner hallani sem akart a kapitulációról, mire a katonák megállapodást kötöttek a kereszteseimmel: átadják a várat, ha békén elvonulhatnak. Megnyitották a kapukat csapataim előtt, Uram. Kereszteseim sokat

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

szenvedtek ostromlás közben, fel akarták koncolni iménti ellenségeiket. Önhatalmúlag mégsem mertek cselekedni, ezért futár útján értesítettek szándékukról. Én pedig Temesvár közelében keményen megparancsoltam: mivel az adott szó szent, kötelesek betartani. Engedjék hát szabad útjukra a solymosi katonákat.

Így történt, Uram.

Mindkét tábor tökéletesen tisztában volt Temesvár jelentőségével. Az urak semmi áldozatot nem sokallottak megtartásáért. Én pedig a győzelemmel hosszú időre megszilárdíthattam volna kereszteseim hatalmi helyzetét, hogy aztán a parasztság érdekei szerint intézzék el a politikai rendezést.

Nagy lelkesedéssel kerekedett fel a szentséges sereg Maros alatti táborából és június 15-én megindult roppant tömegeivel Temesvár elfoglalására. Eddigi sikereink önbizalommal töltötték el harcosaimat, becsvágyukat felszította az a tudat, hogy a végső katonai győzelemhez közelítenek minden lépésükkel.

Mert Temesvár ez időben egyenértékű volt Budával, sőt tekintettel a török veszedelemre, fontosabb a királyi székhelynél. Magyarország nagy kiterjedésű déli részeinek erős védőbástyájaként kulcshelyzetet foglalt el az egész állam sorsa szempontjából. Környéke széles kiterjedésű, gazdag, a síkság jól művelt és bőven termő. Nem véletlen, hogy Károly Róbert már a XIV. században fővárosává tette. Tíz esztendőn át, 1316 és 1325 között innen irányította az országot. Úgy volt, hogy az Anjou király végleges fővárossá avatja Temesvárt, nem utolsósorban az iszlám terjeszkedése miatt. Ugyanebből az okból Hunyadi János is Temesvárt tekintette igazi székhelyének. Átalakíttatta Károly Róbert egykori palotáját, amely ma is áll. Ebben a palotában készült nagy hadjárataira. Temesvár volt a kiindulópontja a rigómezői, a nándorfehérvári ütközetnek. A városban Hunyadi Mátyás, a magyar királyság legfényesebb uralkodója, s Hunyadi János nyomdokain ugyaninnen verte a törököt Kinizsi Pál, Uram.

Miként Lippp Erdély felé, úgy Temesvár a Balkán felé számított érckapunak. És amilyen fontos volt megtartania a magyar királyságnak függetlensége védelmében, ugyanúgy nélkülözhetetlen volt a töröknek európai hódító tervei érdekében. Ha én birtokba vehetem, az urak

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

legyőzésével egy időben, szükség szerint a törököknek is ellenállhatok. Kitűnő téli szállást biztosíthatok seregeimnek, mert a vár nemcsak tágas, de jól is védhető a Temes és a Béga mocsaras összefolyásánál. Azonfelül a várban tanyázott Báthori István temesi gróf kitűnően felfegyverzett seregével, a környék nagyszámú nemesével, azok familiáival, cselédségével, zsoldosaival. Sürgetett az idő! Minél előbb ki kellett kényszerítenem a döntő fordulatot, hogy ellensúlyozhassam keresztes hadaim ama kudarcait, amelyek a Nagyalföld északi peremén következtek be. Ugyanakkor a Temesvárnál kivívandó átütő siker kedvező előfeltételeket biztosítana Szapolyai fogadtatásához.

Három fontos útvonal vezetett Temesvárra: a lippai Erdély felől, az aradi Magyarország középső részei felől és a szeged-csanádi Bács felől. Mindhárom irányt előzönlöttem s a mocsári erdőségeken át június 15-én érkeztem az erősített város alá. Mielőtt ostromhoz láttam, letáboroztam Ulics mezőségen. A mindeddig szinte teljesen magyar nemzetiségű paraszti seregekhez itt csatlakoztak a román és a rác parasztok. Mindössze egyetlen éjszakai pihenőt engedélyeztem katonáimnak.

Másnap, 16-án reggel közelebb nyomultam a városhoz, késedelem nélkül hidat verettem a Bégán. Műszaki részlegeim szakszerű és alapos munkát végeztek, dolgukat kitűnően értették, hiszen építettek már hidat a Tiszán, a Hármaskörösön, a Maroson. Itt még körültekintőbben végezték el a feladatot! Ez a híd könnyedén megbírta a nehéz társzekereket és a tüzérséget.

Eddig sem volt kétséges, hogy vitézeim katonai dolgokban képzettnek és leleményesnek bizonyultak. Most is nagy eréllyel fogtak az ostromhoz, s láthatták Báthori Istvánék, hogy olyan emberek vezetik ellenük a harcot, akik tökéletesen tisztában vannak a várharc szabályaival és hibátlanul képesek alkalmazni azokat. Minden oka megvolt tehát a védőseregnek a rettegésre és a tudat, hogy nincs számukra irgalom, kétségbeesett ellenállásra sarkallta őket.

Megértettem, hogy ezúttal hosszadalmas harcra van kilátás. Hadi kelléktáramat a mérnöki munkával is kibővítettem. Minden oldalról hozzá akartam férni a falakhoz, hogy a Béga vizét a Temesbe vezessem. Megkezdtük a csatorna ásását, azonban éjszaka kirontottak a várvédők és

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

szétkergették a munkásokat. Úgy védekeztem a vakmerőség újabb megkísérlése ellen, hogy erős biztosítást rendeltem a munkálatok védelmére. Egyszerre ásták a csatornát és egyszerre ostromolták a várat. Bőven volt ember a táboromban. Mindannyian úgysem vehettek részt Temesvár ostromomában, ezért a parancsomra népes csapatok indultak amolyan kiegészítő hadjáratokra. Meghódították egész Torontált, bejárták országrészt egészen az Al-Dunáig, átkeltek a folyamon és portyáztak a Szerémségben.

Alapos okot láttam tehát az örökös csapatok szétküldésére. Védekeznen kellett a meglepetés ellen, hiszen Szapolyai már elindult Gyulafehérvárról. Azt akartam, hogy seregem uralkodjon Temesvár fele mikorra sor kerül az erdélyi vajda elleni sorsdöntő ütközetre.

Vitéz katonáim felelgetőst énekeltek:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Tisza partján elaludtam,
A babámról álmodoztam.
Megálmodtam azt az egyet,
Hogy a babám mást is szeret.

Egyszerre csak felébredtem,
Kilenc zsandár áll mellettem,
A tizedik kérdi tőlem:
Hol az utazólevelem?

-Zsandár urak, mit akarnak?
Talán vasazni akarnak?
-Nem akarunk mi vasazni,
Sárga csikót kantározni.

-Sárga csikó nem eladó,
Nem is zsandár alá való.
Ha a zsandár lóra ülne,
Még a madár is rab lenne.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

szétkergették a munkásokat. Úgy védekeztem a vakmerőség újabb megkísérlése ellen, hogy erős biztosítást rendeltem a munkálatok védelmére. Egyszerre ásták a csatornát és egyszerre ostromolták a várat. Bőven volt ember a táboromban. Mindannyian úgysem vehettek részt Temesvár ostromomában, ezért a parancsomra népes csapatok indultak amolyan kiegészítő hadjáratokra. Meghódították egész Torontált, bejárták az országrészt egészen az Al-Dunáig, átkeltek a folyamon és portyáztak a Szerémségben.

Alapos okot láttam tehát az örökös csapatok szétküldésére. Védekeznem kellett a meglepetés ellen, hiszen Szapolyai már elindult Gyulafehérvárról. Azt akartam, hogy seregem uralkodjon Temesvár felett, mikorra sor kerül az erdélyi vajda elleni sorsdöntő ütközetre.

Vitéz katonáim felelgetőst énekeltek:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

Tisza partján elaludtam,
A babámról álmodoztam.
Megálmodtam azt az egyet,
Hogy a babám mást is szeret.

Egyszerre csak felébredtem,
Kilenc zsandár áll mellettem,
A tizedik kérdi tőlem:
Hol az utazólevelem?

-Zsandár urak, mit akarnak?
Talán vasazni akarnak?
-Nem akarunk mi vasazni,
Sárga csikót kantározni.

-Sárga csikó nem eladó,
Nem is zsandár alá való.
Ha a zsandár lóra ülne,
Még a madár is rab lenne.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

A főerő sorozatos hadi vállalkozása közben folyamatosan gondom volt arra, hogy kapcsolatot tartsak a más irányokban működő seregrészekkel. Az útviszonyokhoz és a közlekedés eszközeihez képest épp oly gyors, mint amilyen gyakori volt a futárok egyáltalán nem veszélytelen küldése-érkeztetése a keresztes hadak egyes csapatai, illetve táborom között. Tudtam, Uram, hogy a kapcsolattartás életbevágóan fontos. Szent sikereink idején meglepően harmónikus volt az összhang, ami szintén embereim kiváló szervező tehetségét bizonyította. Ez a központi akaratot kisugárzó erély is hozzájárult ahhoz, hogy tervszerűen terjedt el a jobbágyság ébredése a magyar királyság egész területén, leszámítva az északi hegyvidéket.

Vármegyék sokaságát tartottuk hatalmunkban. Míg Bihart, Békést, Zarándot, Aradot, Torontált és a Temesközt a főhad vette birtokába, addig a két szélső szárny az ország többi részén terjesztette el a hadrakelést. A tavaszi induláskor, a rákosi táborból kirajzó jobbágycsapatok gyorsan túlsúlyba kerültek Hont, Nógrád és Heves vármegyékben. Sikereiket kimélyítve vonultak Borsodon át Sárosig, Zemplénig, s tovább, a szélső, keleti vármegyék felé.

Amilyen ragyogó volt a jobbágyseregek diadalmenete, oly nagy rettegés lett úrrá Budán, Uram. A király pánikszerű sietséggel küldte szét megbízottait minden irányba, hogy kereszteseim elleni gyors közbelépésre sűrgesse a nemes vármegyéket. Egyúttal szigorú parancsot küldött ugyanezzel a céllal a városoknak is: Kassára, Bártfára, Eperjesre, Lőcsére, Kis-Szebenbe.

Ceglédi kiáltványom óta országos vezetővé léptem elő. A királyi ellenséges parancsok szétküldésével párhuzamosan magam is felhívásokkal fordultam a néphez, noha egyetlen szót le nem írtam a királyi tekintély rovására, Uram. Emlékeztettem a címzetteket, hogy kötelességük engedelmeskedni a pápai bullának, amelyet immár egyedül én képviseltem. Úgymond az urak cserbenhagyták az ügyet, hitetlenek módjára inkább a keresztény szegényeket tekintik ellenségüknek, mint a törököt.

Sok helyen elősegítették mozgalmunk terjedését a táboromból érkező felhívások, másutt viszont a királyi szónak lett nagyobb foganatja. Megint

csak az északi részeken. Szikszót jelölték ki gyülekezési helynek a nemesi hadak számára, s Abaúj híres mezővárosát el is özönlötték a keresztesek leverésére készülő fegyveresek.

Ellenben északkeleten változatlan eréllyel terjedt a szentséges ébredés.

Olyannyira, hogy Ungban, Beregben, Ugocsában, Máramarosban a nemesek is tömegesen csatlakoztak hadaimhoz. Szabolcsban, Szatmárban úgyszintén. Tyukodon és Gencsen például valamennyi nemes hívemnek vallotta magát. Bizonyára ők is kemény megtorlásban részesülnek, Uram, de a gyönyörűséges események idején tanúsított bátorságukkal megmentették az országrészt a polgárháború pusztításaitól. Egyébiránt mindenütt az az elv érvényesült, amelyhez a seregzöm hadjáratában tartottam magam, Uram: csak ott szabad elpusztítani a nemesek birtokait, ahol fegyveresen ellenállnak. Mivel az északkeleti vármegyékben nem a harcot, hanem inkább az egyetértést választotta a nemesség, senkinek a haja szála sem görbült.

Hasonlóan az ország északkeleti, keleti részeihez, Dunántúlon is vérontás nélkül terjedt kereszteseim mozgalma. A nemesek ugyan nem csatlakoztak hozzánk, de az ellenséges magatartástól is óvakodtak.

Lényegében mindkét tábor várakozó álláspontra helyezkedett. Nem így a Duna-Tisza közén, ahol Mészáros Lőrinc nagy eréllyel vezette a keresztes hadainkat déli irányba. Kezdetben összecsapások nélkül nyomultak előre, sokan csatlakoztak hozzájuk, igaz, a bizalmatlan Kecskemétet keményen megfenyegette Lőrinc pap. Kalocsán viszont tetemes erővel gyarapodott a sereg. Lévéni érseki székhely a város, eleve gyülekezőhelynek jelölték ki még akkor, amikor senki nem látta előre a keresztes mozgalom fordulatát. Amikor pedig Bakócz hercegérsek megparancsolta a gyülekezők hazatérését, együtt maradtak.

Az így megnövekedett sereg biztosabb túlsúllyal özönlötte el a Duna-Tisza közét. Az útjukba kerülő nemesi csapatokat rendre szétverték. Bács kivételével egyetlen vár sem tudott nekik ellenállni. De a kíméletről is tanúbizonyságot adtak, Uram. Szeged semlegességet kért. Mészáros Lőrinc beérte a külvárosi szegények csatlakozásával, a gazdag várostól mindössze lovakat kért, noha fölényes túlerejével érélyesebben is fölléphetett volna.

Azonban sietni akart délre, hogy jobbról biztosítsa temesközi hadműveleteimet. Gyors egymásutánban elfoglalták Coborszentmihályt,

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Vásáros-Váradot. Feldúlták Baját, majd Futakot, ezután átkeltek a Dunán és ők is eljutottak egész a Szerémségig, akárcsak a főcsapatomhoz tartozó egyes csapatok.

Céljukat elérték: gondoskodtak arról, hogy miközben Temesvárt ostromlom, engem váratlan támadás ne érhesen a Duna-Tisza köze felől.

A hadak útján sokszor felcsendült a balladás:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

A brassai fegyház, sűrű ablak rajta,

Szegény édesanyám sírva jár alatta.

Ne sírj, öreg anyám, így szokott ez lenni,

Minden jó családba kell egy rossznak lenni.

Ahol én eljárók, még a fák is sírnak,

S gyöngé ágairól levelek lehullanak.

Hulljatok, levelek, rejtsetek el engem,

Mer' akit szerettem, az nem szeret engem...

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Ha korábban nem volt egység az anarchiába süllyedt, örökké torzsalkodó magyarok között, Uram, úgy most a veszélytől hajtva mindent alárendeltek az érdekazonosságnak. Soha eddig olyan egységes és kíméletlenül erőszakos nem volt magyar hatalom, Uram, mint hadaimmal szemben.

Az erélyes Mátyás halála után „remek” királyra leltek a pipogya II.

Ulászló személyében: felőle azt tehettek, amit akartak. Könyöröghetett, panaszkodhatott a király, szavát nem nagyon hallották. Most bezzeg hűséges alattvalóként siettek hozzá Budára, Uram, amikor gyűlésre hívta őket! Persze, a vezérszerep most sem annyira az uralkodó, mint inkább az ország oligarcháinak kezében volt.

Június elsején került sor Budán a király által összehívott gyűlésre. Ezen megjelent Bakócz Tamás is, akinek ekkor még nem mertek szemrehányást tenni a nagyurak, ő viszont a kereszteseim elleni szélsőséges buzdítással hálálta meg ezt. Ámbár a főurak valójában komor nehezteléssel viseltettek a hercegérsek iránt, de nem merték bántalmazni, mert ha a

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

hercegprímáshoz nyúlnak, akkor még inkább magukra lázítják az amúgy is forrongó országot. Amellett Róma pártfogását is élvezte a hatalmas főpap.

S hogy milyen céllal tartottak tanácskozást a király és a nagyurak, arról a szélesebb közvélemény is ízelítőt kapott: amíg folyt a gyűlés az uralkodó palotájában, addig odakint az utcákon elrettentő példaként a foglyul ejtett kereszteseim hosszú sorát nyársalták fel. Ó, Uram! Emeld őket trónusodhoz!...

A főurak mindenekelőtt a székfőváros környékét szerették volna biztonságban tudni, hiszen Buda közelében, a gubacsi dombok között immár második hónapja táborozott Száleresi Ambrus vezetésével egyik seregrészem. Ennek leverésével bízták meg Bornemissza János tolnai nemesi. Amit csak tudtak, rendelkezésére bocsátottak. Erős lovasságot bíztak a kezére, gyalogosoknak Buda és Pest polgárait rendelték parancsnoksága alá, csakúgy, mint a királyi zsoldosokat. Alvezérei, Tomori Pál, Battyány Ferenc és Móré László ugyancsak nagyszámú katonasággal rendelkeztek. Ráadásul döntő fölényt biztosított számukra a Szentlőrincen várakozó nemesi had: Nógrád, Heves, Hont és Pest megye bandériumai várták, hogy megtorolhassák hadba vonult parasztjaiktól elszenvedett viszontagságaikat.

Bornemissza János serege június 21-én kelt át a pesti partra a haltéri révnél. A Kecskeméti kapun át hagyták el a várost és rövidesen a gubacsi kereszties tábor közelébe értek. Fegyveres jobbágyaim ama része, amely még nem szokta meg a katonai rendet, csupán az indulatára hallgatva, az érkező urakra rontott. Tomori Pál, a tapasztalt hadvezér gyorsan szétverte ezt a rendetlen támadást. Élve az első siker lélektani előnyével, Bornemissza ígéretet tett kereszteseimnek: bocsánatot nyer és azonnal hazatérhet, aki meghódol. Kevesen hajlottak szavára, de a kevesek között volt Száleresi Ambrus parancsnok is.

Az életre halálra szóló harcot elfogadó kereszteseim rendezték soraikat, szabályos alakzatban, zászlók alatt indultak ütközetbe, noha látták, hogy a túlerővel szemben kevés reményük lehet a győzelemre. Bornemissza tüzérségével szemben nem volt ellenszerük, szétzilált soraikban pedig Tomori nehézlovassága vitt véghez kegyetlen mészárlást. Végül csak a menekülésben reménykedhettek. Két irányban hagyták el a csatateret. Egy részük a Csepel-szigetre igyekezett átjutni a Dunán, míg a többiek a

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Rákos-patak völgyében fölfelé menekültek. De nem sokan éltek túl a katasztrófát. Vagy a Dunába fulladtak, vagy foglyul estek. Ők szörnyűbb módon végezték, mint akiket azonnal megöltek. Fülüket, orrukat, karjukat levágták, Uram, így kellett hazamenniök, hadd lássa mindenki, hogyan álltak bosszút a nemesek.

Ugyanezen a napon zajlott le egy másik ütközet kereszteseim ellen Heves vármegyében, a Tarna völgyében. Itt Drágffy János vezetésével rontottak a nemesek a Debrő várát ostromló jobbágyokra. Akárcsak a gubacsi homokdombok között. Debrő mellett is kemény ellenfélnek bizonyultak a fölfegyverzett szegények. Hiába rendelkeztek a nemesi csapatok minden szükséges hadieszközzel, hiába voltak túlerőben, a hosszú és elszánt küzdelem ellenére sem tudtak döntő győzelmet aratni. Megverték ugyan a jobbágyokat, de erejüket nem törték meg, s azok újra gyülekeztek.

Mindez a nemesi osztály javára billent katonai fölény tényén már nem változtatott. Elkezdődtek a tömeges megtorlások. Miként a gubacsi foglyokat, úgy a debrőieket is rettenetesen megcsonkították. Nagyrészüket a helyszínen felkoncolta Drágffy. Tizenhat főbb keresztесemet kiszolgáltatta az országtanácsnak, hadd mutassa meg az is, milyen szigorú. A tizenhat áldozattal Rákos mezején végeztek. Fejükre tüzes sisakot húztak, különböző módon húzták őket karóba, majd fölnégyelték őket.

Mesélték, hogy énekeltek, Uram:

ÉNEKESEK-TÁNCOSOK

-Én az éjjel azt az álmod láttam:

Sárighasú kégyő bújt bé kebelembe.

Szívemet, májamat minnyát elemésztí,

Szívemet, májamat minnyát elemésztí.

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Temesvárt kitartóan ostromoltam. De a falak erősek voltak, a védősereg pedig nagyszámú. Báthori vereségében ennek ellenére rendületlenül hittem. A temesi gróf sem ítéltette meg másként a helyzetet, hiszen segítségért könyörgött leggyűlöltebb ellenfelénél, Szapolyai János erdélyi vajdánál. Ekkor még nem tudta a gróf, hogy Szapolyai egyébként is köteles a vár felmentésére igyekezni: megbízást kapott az ország úri vezetőitől, s a királytól a kereszteseim fő erőinek szétverésére.

Ehhez mértén készülődött a vajda Gyulafehérváron éjt nappallá téve. Saj pénzén toborzott sereget, parancsnoksága alá rendelték a fegyverforgatásra köteles nemességet, a királyi zsoldosokat, a székely könnyűlovasságot s a végvári nehézlovasságot. Csupa hadviselésben jártas ember állott fegyverbe, a lovassághoz képest elenyészően kevés gyalogsággal. Fegyvernemi fölényéhez számbeli fölény is járult. Mihely együtt volt a sereg, azonnal megindult Temesvár felé. Mivel a Maros völgyében nem mehetett kereszteseim lippai és solymosi retesze miatt, óriási kerülővel, erőltetett menetben az Al-Duna felé igyekezett, hogy Herkules-fürdőnél északra fordulva, délről találkozzon seregemmel. Oly súlyosnak látta a temesvári veszélyt, hogy egyelőre nem törődött kereszteseim erdélyi jelenlétével, pedig Kolozsvárt is elfoglalták. A helyzetről pontosan tájékozódtam. Hírt kaptam az északi vereségekről és Szapolyai közeledtéről is. Válaszképpen nem tehettem egyebet, minthogy folytattam Temesvár ostromát még nagyobb eréllyel. Tudtam, milyen óriási sereggel közeledik Szapolyai. Ily roppant katonai tömeget nem zavarhattam meg rajtaütésekkel. Úgy láttam jónak, ha bevárom Temesvárnál az ellenünk vonuló sereget, Uram. Bíztam a közeli csata szerencsés kimenetelében, mert a jobbágyseregek elszántaknak, fegyelmezetteknek bizonyultak, ráadásul megérkezett Mészáros Lőrinc Temesvár alá tekintélyes csapatával. Amikor jelentették Szapolyai közeledtét, nagy nyugalmat, önbizalmat sugározva jó kedvvel szólítottam csatarendbe katonáimat. Július 15-én, szombaton, perzselő kánikulában sorakoztunk fel egymással szemben, Uram. A derékhad élén lovagoltam, Gergely öcsém a bal szárnyat vezérelte, Mészáros Lőrint pedig a jobb szárnyat. Szapolyai nem tagolta fel seregét, hanem egyetlen hosszú vonalba állította nagy tömegű lovasságát, hogy egyszerre támadhasson az egész arcvonalon... Néma csendben, sokáig várakoztunk, Uram. Egyikünk sem akart kezdeményezni. Végül Szapolyai adott parancsot a rohamra... Órákon át folyt a küzdelem, a kölcsönös, irgalmatlan öldöklés. Úgy látszott, a legnagyobb erőfeszítések árán sem tud felülkerekedni a vitathatatlanul jobban fölfegyverzett és erősebb vajdai sereg. Végül a székely könnyűlovak, együtt a végvári nehézlovassággal behatoltak pórseregem gyalogos tömegeibe...

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Figyelmem megoszlott. Ritkítottam a reám rontó lovasokat, ugyanakkor hátráló katonáimat lelkesítettem. A közelharcban sebezhetetlennek bizonyultam, mígnem egy távolról célzott dárdadöfés átverte a combomat, Uram. Súlyos volt a seb s a dárda átszakítván izmaimat, nyergeslovamba is belehasított, amitől a ló megrémült és levetett.

Ájultan estem fogságba, Uram.

Nélkülem dühöngött tovább a csata, de csakhamar felbomlott a rend a vezér nélkül maradt jobbágyereg soraiban. Gergely szintén a vajda foglya lett, Mészáros Lőrinc nélkülünk kísérelte meg a lehetetlent, ám az egyenlőtlen küzdelemben arra kényszerült, hogy mentse, ami menthető. Egyedül az ő seregrészének sikerült viszonylag rendezetten elhagynia a csatamezőt. A többi jobbágy egyenként, vagy kis csoportokban védelmezte életét utolsó leheletéig. Amikor kimerültek, a lovasok egyszerűen lemészárolták őket, Uram. Ugyanezt tették kereszteseim táborában tartózkodó aszonyokkal és gyerekekkel.

Uram! Negyvenezer jobbágy teteme borította el a Temesvár alatti csatateret ezen a szombaton, 1514. július 15-én...

Néhány nappal később, a mai napon: július huszadikán készül véghez vinni Szapolyai János a világtörténelemben is párját ritkító kegyetlen gyilkosságot. De engem már a fogság napjaiban a felismerhetetlenségig eltorzítottak válogatott kínzásaikkal. A mellém rendelt hét ferencrendi szerzetes is akkora büntetésnek tartotta szolgálatát, Uram, hogy annál csak az örök kárhozatot képzeltek iszonyúbbnak.

Egyetlen jajszó sem hagyta el az ajkamat a megpróbáltatások óráiban, láthattad, Uram. Csak öcsémnek, Gergelynek kértem kegyelmet. Már a tüzes trónuson ültem, amikor Gergelyt a szemem láttára lefejezték.

S attól a pillanattól tűröm szó nélkül a kínokat, Uram.

HÓHÉR

E rettenetes órák után még életben van, felség. Haldoklik csendesen a borzalom trónusán.

(Esteledett. Szapolyai a hóhérnak parancsot adott)

SZAPOLYAI

Doronggal törd szilánkokra teteme csontjait! Pallosoddal lefejezd!

Testét négy részre vágd! Testrészeit bitóra fügesszétek Pesten, Budán, Fehérváron és Váradon. Fejét hosszú lándzsára tűzve vigyétek Szegedre!

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY

Ó, Uram, meghalnom engedj, leheletnyi erőmből imádkozva:
Megmerítem arcomat Tebenned, Uram,
Hogy átjárja bensőmet a hit.
Hisz tudom a hatalmadat, Uram,
Mert láttam viharaid erejét,
a csendesülő égbolton a szivárványt:
hol lakhelyed párnája a lenyugvó Nap,
s bolygók, csillagok a takaród.

Ó, nézz le reánk, magyarokra, Uram!
S hozz nékünk vigasztalást!
Mert tudjuk a hatalmadat, Uram,
Tőled a földnek az eső, testnek a kenyér,
szívnek a szerelem.

Ó, nézz le reánk, Uram, fénysugaraiddal,
S takard be azokkal az elpusztítottakat!
Látod: így fohászkodunk hozzád, parányi
emberkék,
Mert tudjuk a hatalmadat, Uram, látjuk erdőid,
mezőid,
virágaidban, madaraid dalában.
Előtted állunk magyarok mind így kitárulkozva,
Hitünk virágszirmait színed elé szórva...Ámen.

És ó, nemes kisasszony pártában!
aki mindig képzeletemben valál,
pároست adj most már másnak, ne Dózsának,
De szülj: erős fiaikat szülj e hazának! ...Ámen.

(A hóhér bevégzi Szapolyai parancsát. Pallosát emeli. Sötét.)

A balladisztikus dráma prózai változata Magyar fohász címmel két részben a PoLiSz c. folyóirat 2003. 72. és 73. számában jelent meg